

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin

Bakalářská práce

ŽIVOT VŠEDNÍ A ŽIVOT SVÁTEČNÍ V KRUMLOVSKÉ JEZUITSKÉ KOLEJI

Výchovné snahy, metody a cíle jezuitské koleje od sklonku 16. do poloviny
18. století

Vedoucí práce: prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Miroslava Štědrá
Studijní obor: Pedagogika volného času
Forma studia: Kombinovaná
Ročník: třetí

2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s. použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

30. 3. 2012

podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce prof. PaedDr. ThLic. Martinu Weisovi, Th. D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	EVROPA NA POČÁTKU NOVOVĚKU	9
2.1	TŘICETILETÁ VÁLKA A JEJÍ NÁSLEDKY.....	9
2.2	NÁSTUP BAROKA	10
2.3	PROTIREFORMACE A OBNOVA	10
3	TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO	12
3.1	IGNÁC Z LOYOLY ZAKLÁDÁ TOVARYŠTVO JEŽÍŠOVO	12
3.2	VÝZNAM OSOBNOSTI SVATÉHO IGNÁCE Z LOYOLY	13
4	NÁVRAT K HUMANISTICKÝM IDEÁLŮM ANTIKY	15
4.1	EVROPSKÁ ŠKOLSKÁ SÍŤ	15
4.2	HLEDÁNÍ NOVÝCH METOD VE VÝUCE	15
4.3	JUAN LUIS VIVES	16
5	JEZUITSKÉ ŠKOLSTVÍ	17
5.1	POČÁTKY VYUČOVÁNÍ JEZUITŮ	17
5.2	SYSTÉM JEZUITSKÉHO ŠKOLSTVÍ	18
5.3	VÝUKA NA PRVNÍ STUPNI JEZUITSKÉHO ŠKOLSTVÍ	19
5.4	DIVADLO.....	23
5.5	DNY ODPOČINKU	25
5.6	SVÁTKY.....	27
5.7	ŽIVOT VŠEDNÍ A ŽIVOT SVÁTEČNÍ	28
6	JEZUITÉ NA JIHU ČECH	29
6.1	PŘÍCHOD JEZUITŮ DO ČECH	29
6.2	ČESKÝ KRUMLOV ZA VLÁDY VILÉMA Z ROŽMBERKA.....	29
6.3	ZALOŽENÍ JEZUITSKÉ KOLEJE	31
6.4	JEZUITÉ VE MĚSTĚ	32
7	DNY VŠEDNÍ A DNY SVÁTEČNÍ KRUMLOVSKÉ KOLEJE	35
7.1	BAROKNÍ SLAVNOSTI	35
7.2	ZBOŽNÁ BRATRSTVA A JEJICH AKTIVITY	35
7.3	DNY SVÁTEČNÍ V ARCHIVNÍCH PRAMENECH	37
7.4	DNY VŠEDNÍ	39
7.5	VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	40
8	ZÁVĚR	42

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	46
8.1 LITERATURA.....	46
8.2 ARCHIVNÍ PRAMENY	48
8.3 INTERNETOVÉ ZDROJE.....	48
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	50
10 ABSTRAKT	57
11 ABSTRACT	58

1 Úvod

„Modli se, jako by všechno záleželo jenom na Bohu, ale přičiňuj se, jako by záleželo jenom na tobě, zda budeš spasen.“

Ignác z Loyoly

Každá činnost člověka má svou zajímavou historii, ze které je možné načerpat zkušenosti pro její další vývoj. Existují činnosti méně probádané, kde historici nalézají stále nové a nové skutečnosti, ale i činnosti, kde jsou všechna podstatná fakta již známa. Přesto i u těchto oborů může být nacházení objektivní historické pravdy někdy velmi složité. Ve své bakalářské práci, která se zabývá výchovnou péčí Tovaryšstva Ježíšova o děti a mládež od sklonku 16. do poloviny 18. století, se zaměřím na působení jezuitů ve velké českokrumlovské koleji založené v roce 1586.

Primárním cílem mé práce je hledání specifík jezuitské výchovy z pohledu současné pedagogiky volného času, tedy péče o žáky a studenty mimo dobu vlastního vyučování. Zajímat mě budou aktivity jezuitského řádu, které by současný čtenář označil jako volnočasové. V této souvislosti považuji za velmi důležité zdůraznit, že volný čas jako moderní pojem má dnes zcela odlišné parametry, než tomu bylo v době působení Tovaryšstva Ježíšova na krumlovské jezuitské koleji. Volný čas pro současného člověka představuje především osobní svobodu, šanci pro rozvoj osobnosti a kvalitního života na základě hodnot, které vyznává. Během historického vývoje změnil svůj obsah i význam.¹ Středověk kladl důraz na kontemplativní život, na odevzdání se Bohu,

¹ Pojem volný čas v dnešním slova smyslu jako čas, s nímž může jedinec svobodně nakládat, se začal používat až v osmnáctém století, v době osvícenství, přestože volný čas jako fenomén je znám již ve starověku. Například Platónova scholé je chápána jako čas, který není naplněn všedními starostmi běžného dne. Německý pedagog Horst W. Opaschowski považuje školu za první místo, kde došlo ke skutečnému oddělení doby pracovní a doby volna. Ve středověkých kláštrech a klášterních školách byl kladen důraz na přesné vymezení času, na jeho rozdělení mezi práci, výuku a dobu rekreace. Pozornost, která byla věnována těmto časovým údajům, byla chápána jako ctnost. Sacrum (sváteční) bylo protikladem profanum (všedního). Šestidenní pracovní den byl střídán dnem sedmým, dnem Páně, tedy časem svátečním. Srov. KAPLÁNEK, Michal. Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času [online]. České Budějovice, 2011, aktualizované skriptum [cit. 2012-02-19]. 47 s. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>. Skriptum. Teologická fakulta JU v Českých Budějovicích.

rozjímání, uvažování o tajemstvích víry, prožívané v modlitbě.² V kontemplaci, v zastavení se, v hledání Boha je také možno najít paralelu s volným časem. Vedle kontemplativních řádů vznikaly i řády zaměřené na různé aktivity, například na péči o nemocné, na výchovu mládeže. Církev patřila k nejvýznamnějším nositelům vzdělanosti. Koncem šestnáctého a v první polovině sedmnáctého století, v dobách, kdy ještě zdaleka nebyla zavedena povinná školní docházka, byl vliv některých církevních řádů na otázky vzdělávání nepopíratelný. Řád Tovaryšstva Ježíšova byl právě v oblasti výchovy mládeže proslulým.

Za sekundární cíl své badatelské činnosti pokládám hledání odpovědi na otázku, zda byl režim v krumlovské jezuitské koleji pevně rozdělen na čas práce, výuky a čas mimo výuku, čas sváteční. Můj zájem je soustředěn také na to, jaké výchovné metody a snahy využívali krumlovští jezuité pro organizování aktivit v době mimo „vlastní“ vyučování.

K naplnění cílů bakalářské práce je využita především metoda komparativní a metoda přímá. Ze studia dostupné literatury a archivních pramenů jsem se pokusila získat, sumarizovat a utřídit informace, které byly postupně analyzovány, abych zjistila, jak je možné dané téma obohatit vlastním přístupem. Zjištěná fakta jsou v mé bakalářské práci interpretována.

K primárním pramenům, ze kterých je čerpáno, náleží monografie Miroslava Novotného *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti* a monografie Kateřiny Bobkové-Valentové *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*. Důležité informace jsem rovněž dohledala ve sborníku *Všechno je milost*, který byl vydán k počtu osmdesátých narozenin Ludvíka Armbrustera, a také z dalších děl významných autorů zabývajících se jezuitským řádem. Pro své bádání jsem využila archivní prameny Státního oblastního archivu v Třeboni; oddělení Český Krumlov, Státního okresního archivu v Českém Krumlově, Archivu Cisterciáckého opatství Vyšší Brod. *Diárium* krumlovské koleje zpracovával ve své diplomové práci obhájené na Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích Tomáš Drs. Některé doplňující údaje jsem získala jejím prostudováním.

Časové rozmezí práce je dáno na jedné straně příchodem jezuitů do města na sklonku 16. století a na straně druhé přibližně první polovinou 18. století, dobou vlády

² Srov. KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času* [online]. České Budějovice, 2011, aktualizované skriptum [cit. 2012-02-19]. 47 s. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>. Skriptum. Teologická fakulta JU v Českých Budějovicích.

rodu Eggenbergů na krumlovském panství. Práce je strukturována do šesti kapitol. Pro větší přehlednost a snadnější dohledávání jsem ponechala číslování úvodní i závěrečné části bakalářské práce. V úvodu se zamýšlím nad odlišným pojmáním volného času na počátku novověku a dnes. V kapitole označené číslem 2 ve stručnosti popisuji události, které se odehrály ke konci šestnáctého století a ve století následujícím v Evropě a které „bezesporu“ ovlivnily i život obyvatel v Čechách. Další část je již věnována Tovaryšstvu Ježíšovu, životu a dílu osobnosti jeho zakladatele svatého. Ignáce z Loyoly. Kapitola značená číslem 4 představuje evropské školství na počátku novověku. Ze všech významných humanistických osobností, které se zabývali novými metodami ve výchově, vybírám osobnost Španěla Juana Luise Viveše, současníka svatého Ignáce z Loyoly. Část následující popisuje systém jezuitského školství, počátky vyučování se zaměřením na jezuitská gymnázia. Tato kapitola je věnována divadlu, svátkům, odpočinkovým dnům. Kapitola s číslem 6 popisuje příchod jezuitů na jih Čech, město Český Krumlov za vlády Viléma z Rožmberka, založení koleje, činnost jezuitů ve městě. V poslední kapitole přibližuji barokní slavnosti, zbožná bratrstva, život koleje ve dnech všedních i dnech svátečních, každodenní rozličné aktivity otců, učitelů, laických bratří a studentů působících na krumlovské koleji.

Obrazové přílohy bakalářské práce obsahují ukázky několika archivních pramenů Oblastního archivu Třeboň, pracoviště Český Krumlov. Jednou z nich je školní hra, předvedena na veřejné scéně od prvního ročníku akademického gymnázia Tovaryšstva Ježíšova v Krumlově roku 1739. Autorem překladu krátkého obsahu této hry je germanista prof. PhDr. Václav Bok, CSc., emeritní profesor. Překlad je součástí příloh mé práce.

2 Evropa na počátku novověku

2.1 Třicetiletá válka a její následky

Celou západní a střední Evropu sužovaly náboženské války mezi katolíky a protestanty, které vyvrcholily třicetiletou válkou (1618-1648). Následky války byly hrozné. Sedmnácté století bylo stoletím sporů, válečných konfliktů, smrtících epidemií. České země ztratily během těchto útrap přibližně jednu třetinu veškerého svého obyvatelstva. Roku 1620 zvítězilo Rakousko s pomocí Španělska a Katolické ligy nad českým stavovským povstáním v bitvě na Bílé hoře. V roce 1621 bylo v Praze na Staroměstském náměstí popraveno vítěznými Habsburky dvacet sedm odbojných českých pánů, rytířů a měšťanů. Přední představitelé stavovského povstání museli odejít ze země a jejich majetek byl zkonfiskován. Obnovené zřízení zemské, vydané roku 1627 Ferdinandem II., vítězem nad českými stavy, zajišťovalo práva Habsburků na český trůn, do státní správy zavádělo vedle češtiny také němčinu a jako jediné náboženské vyznání povolovalo pouze katolické náboženství. Tento zemský ústavní zákon vyvolal novou vlnu emigrace.

Po vyčerpávající třicetileté válce došlo v dědičných zemích habsburské monarchie pozvolna k určitému zklidnění. V zemi se projevovala snaha znovu oživit hospodářství a nahradit úbytek pracovní síly. K rozvoji náboženského života přispívala postupná rekatolizace země, ve které stále ještě doznívaly následky husitských válek. V zahraniční politice bylo postavení Habsburků podstatně horší především pro neustále napjatý vztah k Francii, který se vyhroutil na samém počátku osmnáctého století, kdy propukl válečný konflikt, známý jako války o španělské dědictví (1701-1714).³ České země uvedeným válečným konfliktem příliš zasaženy nebyly, větším nebezpečím pro ně byli Turci a morové epidemie.

³ Po válkách o španělské dědictví následoval ještě další válečný konflikt, války o rakouské dědictví, který se odehrál v letech 1740-1748. Srov. SKŘIVAN, Aleš. Války o rakouské dědictví 1740-1748. *Historický obzor*. 2001, roč. 12, č. 1-2, s. 2.

2.2 Nástup baroka

Na pozadí těchto dramatických a tragických událostí nastupuje barokní sloh, který reaguje na změny podmínek ve společnosti. Je datován přibližně léty 1600 až 1750. Přadka ohraničuje barokní dobu časovým úsekem „*od koncilu tridentského (1545-1564) do zrušení jezuitského řádu papežem roku 1773.*“⁴ Baroko se stalo novou etapou ve vývoji architektury, sochařství, malířství, hudby, literatury, divadla. Realita byla vnímána v kontrastu protikladů života a smrti, radosti a utrpení, krásy a ošklivosti, božské dokonalosti a hříšné lidské omezenosti. Vyznačovala se dramatičností a emocionalitou. Působila na všechny lidské smysly. Oslava krásy lidského těla, tak typická pro renesanci, byla nahrazena naturalistickými obrazy mučení a utrpení Krista, náboženskými výjevy ze života a utrpení světců. Člověk, uvědomující si vlastní nicotnost a konečnost, hledal jistotu u Boha, posilovala se zbožnost všech vrstev obyvatelstva v každodenním lidském životě. Barokní sloh nebyl pouze uměleckým slohem, byl výrazem nového životního pocitu. Jsou známy pestré projevy katolické zbožnosti. Účast katolíků na bohoslužbách vzrostla. Velmi silně se prosazoval mariánský kult. Úcta k Panně Marii a k dalším svatým patřila mezi hlavní pilíře „pravé“ víry. Věřící se účastnili působivých náboženských slavností, byli členy nejrůznějších zbožných bratrstev. Významnou úlohu ve společnosti sehrál v tomto období nový řeholní řád Tovaryšstva Ježíšova, přestože jeho počátky spadají ještě o několik desítek let dříve, tedy do období humanismu.

2.3 Protireformace a obnova

Myslím, že rozpor v hodnocení pobělohorské doby a období baroka u nás, přetrvávající až do dnešních dnů, je obsažen již v samotných slovech protireformace a obnova. Záleží na pohledu autora, na jeho postojích, na společenských podmínkách, ze kterých vychází. Nejčastěji je stále tato významná část naší historie spojována s obdobím temna, se ztrátou samostatnosti českého státu. Minulý komunistický režim spojoval jezuity s velkým náboženským fanatismem, s pálením knih, s velkou národní nesvobodou. Stavěl neprávem Komenského pedagogické koncepce do protikladu se vzdělávacím systémem Tovaryšstva Ježíšova. „Naštěstí“ i interpretace historie procházejí vývojem a žádná historická interpretace patrně není definitivní. Přestože byl Jan Amos

⁴ PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*, s. 11.

Komenský představitelem konfesijně odlišného tábora, s jezuitskou pedagogikou se seznámil a oceňoval ji. Sám četl díla významných jezuitských učenců, například Rodriga Arriagy. „Širší veřejnosti zůstává stále utajen i fakt, že jezuité ve své klementinské tiskárně opakovaně vydali Komenského učebnici *Janua linguarum reserata*,“⁵ jak uvádí Čornejová ve své přednášce na třetím ročníku projektu *Barokní jezuitské Klatovy*.

Je tedy zcela nepochybné, že se oba tyto významné pedagogické směry vzájemně respektovaly. Jezuitské školy poskytovaly až do roku 1773, kdy byl „starý řád“ zrušen, kvalitní vzdělání mnoha mladým mužům v Evropě, ale i v ostatních světadílech. Až do osmnáctého století, do nástupu osvícenství, byl vzdělávací systém Tovaryšstva Ježíšova velmi kladně hodnocen. V následujících staletích se náhled na jezuitské vzdělávání změnil stejně tak, jako se změnila politická situace ve společnosti. Snaha o objektivní hodnocení historie našeho národa, která je spojena s jezuitským řádem, se znovu projevila až v devadesátých letech dvacátého století.

5 ČORNEJOVÁ, Ivana. Jezuitská pedagogika v dobovém kontextu vzdělávání. In: *Katakomy Klatovy* [online]. Klatovy: Katakomy Klatovy, 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.katakomy.cz>>.

3 Tovaryšstvo Ježíšovo

3.1 Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo

Tovaryšstvo Ježíšovo (latinsky *Societas Jesu*) je významným řeholním řádem římskokatolické církve, je řádem řeholních kleriků, jehož základ tvoří kněží, kteří kromě tradičních slibů chudoby, čistoty a poslušnosti, skládají ještě slib poslušnosti Svatému otci.⁶ Generální představený je volen na doživotí. Tovaryšstvo smí mít řádové domy, ale nemá nad nimi vlastnická práva. Řeholním oděvem je černý talár s cingulem a černý klobouk.⁷ Znakem jezuitského řádu je zkratka IHS.⁸

Řád byl založen španělským šlechticem Ignácem z Loyoly (vlastním jménem Iñigo Lopéz de Loyola) roku 1534 a potvrzen papežskou bulou v roce 1540. Zakladatel řádu se narodil roku 1491 na hradě Loyola u Azpeitie v Baskicku. Po ukončení vojenské kariery, z důvodu vážného zranění při obléhání pevnosti Pamplona proti Francouzům, se vrátil do svého rodného města. Jeho duchovní prožitky, pouť k Matce Boží Monserratské, rozjímání a meditace, život v přísné askezi ve vlhké jeskyni u úpatí hory v lokalitě vesnice Manresa a také putování do Svaté země, jej přivedly k obrácení, k definitivnímu rozhodnutí stát se knězem, následovat na své životní pouti Ježíše Krista.

Po studiích na univerzitách v Barceloně, v Alcalá de Henares, v Salamance a v Paříži, získal roku 1534 ve svých 43 letech titul magistra filosofie.⁹ Teologická studia však nedokončil. Během studií se dostal sv. Ignác z Loyoly několikrát do rozporu se svatou inkvizicí, když poučoval své bližní o křesťanské morálce. Bylo mu vytýkáno, že tuto činnost vykonává, přestože není knězem. Byl dokonce několikrát i vězněn. V roce 1534 společně se svými šesti přáteli složil na Montmartru při mši svaté v kapli Panny Marie sliby chudoby a čistoty. Roku 1537 přijal kněžské svěcení. Počátkem roku 1538 se Ignácovi přívrženci sešli v Římě, aby požádali papeže Pavla III. o schválení

⁶ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 37.

⁷ Řádový oděv členů Tovaryšstva Ježíšova je přizpůsoben běžnému kněžskému oděvu.

⁸ V Tovaryšstvu Ježíšově bylo IHS interpretováno jako *Jesum habemus socium* (Ježíše máme za druhu) nebo jako *Jesu humilis societas* (Ježíšova pokorná družina). Četné jsou (vlastně nepůvodní a tedy nesprávné) výklady, co IHS má jako zkratka znamenat: *Jesus hominum salvator* (Ježíš, Spasitel lidí), *Jesus homo sanctus* (Ježíš, svatý člověk). Dostupné na WWW: <<http://www.jesuit.cz/ihs.php>>.

⁹ Srov. HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, s. 173.

Tovaryšstva Ježíšova. V září roku 1540 byl tento nový řád potvrzen bulou *Regimini militantis ecclesiae*.¹⁰ Ignác z Loyoly stanovil „základní osnovu činnosti svého řádu (tzv. formule): sliby chudoby a poslušnosti, misijní poslání, zvláštní poslušnost vůči papeži, pravomoci generála a dalších vysokých hodnostářů.“¹¹ V roce 1541 byl zvolen prvním generálem Tovaryšstva Ježíšova. Pravidla řádu byla přijata na jednání první Generální kongregace a schválena papežem Pavlem IV. v roce 1558.

Mezi první pastorační úkoly náleželo kromě vyučování dětí také vyučování křesťanské nauky, neboť mnozí lidé vyrůstali v náboženské nevědomosti a neznali pravdu katolické víry.¹² Jezuitský řád se stal velmi brzy známým a oblíbeným řádem po celém světě. To se samozřejmě stávalo postupně terčem závisti a kritiky.

„V dobách tzv. osvícenského absolutismu tyto hlasy silily. Na naléhání západoevropských královských dvorů byl řád v roce 1773 papežem Klimentem XIV (1769-1774) svým breve *Dominus ac Redemptor noster* z 21. července 1773 zrušen. Tato první etapa se označuje jako první Tovaryšstvo.“¹³

3.2 Význam osobnosti svatého Ignáce z Loyoly

Svatý Ignác z Loyoly chtěl sloužit Kristu v církvi, pracoval pilně a na vnitřní obnově křesťanského života. Do knihy *Exercicií* (Duchovních cvičení) vložil své vlastní duchovní zkušenosti, jejichž smyslem bylo očistit ducha i mysl. Duchovní cvičení se stala základem jeho učení. Myšlenky tohoto svatého muže brzy ovlivnily katolickou církev a následně i celou evropskou kulturu. Velký důraz kladl svatý Ignác na individuální zbožnost, ve prospěch této osobní zbožnosti „byla kupříkladu omezena povinná účast na společných modlitbách.“¹⁴ Povinné byly každoroční osmidenní duchovní exercicie, dvakrát za život exercicie třicetidenní.¹⁵ Za velmi důležitou považoval aktivitu každého člověka, která má směřovat k věčné spáse. Neúnavně se věnoval sepisování řádové ústavy, na níž se spolu s ním podílel řádový sekretář Jan de Polanco. Základní text *Konstitucí* (španělsky *Constituciones*) byl nejprve koncipován ve španělštině a postupně překládán do latinského jazyka. Latinská verze textu z roku 1552

¹⁰ Srov. RICHTEROVÁ, Alena a kol. *Jezuité a Klementinum*, s. 010.

¹¹ Tamtéž, s. 010.

¹² Srov. RAVIER, André. *Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 16-122.

¹³ Historie jezuitského řádu: Jezuité v českých zemích. In: *Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova: Ad maiorem dei gloriam* [online]. Praha: Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2008 [cit. 2012-01-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.jesuit.cz>>.

¹⁴ RICHTEROVÁ, Alena a kol. *Jezuité a Klementinum*, s. 060.

¹⁵ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 168.

byla závazná pro činnost „starého řádu“ Tovaryšstva Ježíšova, který vznikl v období reformace, v období velkých politických a náboženských rozporů. Upravené *Konstituce* byly přijaty na jednání generální kongregace a schváleny papežem Pavlem IV. v roce 1588. Hlavním heslem jezuitského řádu se stala slova *Omnia ad maiorem Dei gloriam* (Vše pro větší slávu Boží).¹⁶ Mezi jeho hlavní cíle patřila „*kněžská služba, spása duší, udílení svátostí, pedagogická činnost a péče o nemocné a slabé.*“¹⁷

Ignác z Loyoly zemřel v roce 1556 v Římě. Blahořečen byl roku 1609 a svatořečen roku 1622.¹⁸ Zakladatel řádu Tovaryšstva Ježíšova všechnu svou práci odevzdal Bohu, ke slávě Boží. Zdůrazňoval, že jezuita má vždy hledat a následovat Boha, má se snažit zjistit příkazy Boha člověku v konkrétní dějinné i životní situaci.¹⁹ Zdůrazňoval katolickou nauku. Jeho postoj byl tedy zcela odlišný od postoje Martina Luthera, od postojů dalších reformátorů. Přesto je nutno uvést, že řád Tovaryšstva Ježíšova nebyl založen proto, aby potíral reformaci.

¹⁶ Srov. RICHTEROVÁ, Alena a kol. *Jezuité a Klementinum*, s. 010.

¹⁷ Tamtéž, s. 060.

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 010.

¹⁹ Srov. HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny*, s. 327.

4 Návrat k humanistickým ideálům antiky

4.1 Evropská školská síť

Jezuité zahájili svou činnost v době morových epidemií, chudoby, nezaměstnanosti, ale také v době rozkvětu umění, které navracelo vzdělance zpět k humanistickým ideálům antiky. Vznikl nový typ škol, tzv. školy latinské. Evropská školská síť měla tedy trojstupňovou podobu. Do ní náležela škola elementární, latinská (městská či partikulární) škola a gymnázium, akademie a univerzita. Existující univerzity stály na pevnějších základech. Velký zájem byl o teologické a právnické fakulty. Obsahu i kvalitě výuky byla věnována velká pozornost. Počátek novověku znamenal rovněž hledání nových metod a obsahů ve výuce, neboť středověká scholastika byla pro nové potřeby doby nevyhovující.²⁰

4.2 Hledání nových metod ve výuce

Vzdělanci obecně budili velký respekt. Známí spisovatelé, jako například Erasmus Rotterdamský, Michel de Montaigne či François Rabelais, se navzdý zapsali svou tvorbou do historie. Jezuité spatřovali ve vzdělání velký smysl a intenzivně vnímali změny, které s sebou přinášela doba. Byli jistě s novými pokrokovými myšlenkami seznámeni a právě v oblasti výchovy některé z nich zařadili do vlastního nově propracovaného systému vzdělávání. Převzali humanistický ideál *docta pietas*. Byli přesvědčeni, že vzdělání je úzce propojeno s mravním chováním, což je obsahem tohoto principu. Se vzděláním a mravním chováním je úzce propojena i výchova. Dobrá literatura a ctnosti, to byly hlavní pilíře jezuitského vzdělávání.²¹ Jezuité věřili, že ctnostem se dá naučit, že se dají nacvičit, pokud budou předloženy vzory, které budou napodobitelné. Za nejvyšší ctnost byla považována *pietas* (zbožnost).²²

²⁰ Srov. NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 32-35.

²¹ Srov. POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s. 16.

²² Srov. tamtéž, s. 21.

4.3 Juan Luis Vives

V souvislosti s jezuity mohu vyzdvihnout dílo španělského humanisty Juana Luise Vivese (1493-1540), jehož poznatky z oblasti vědy a filosofie, ale především jeho nové výchovné metody, nemohly uniknout pozornosti jezuitského řádu. Usuzuji tak i proto, že tento učenec byl současníkem svatého Ignáce z Loyoly, pocházel ze Španělska stejně jako zakladatel řádu Tovaryšstva Ježíšova a rovněž vyznával katolickou víru.

Mezi významné pedagogické spisy Juana Luise Vivese náleží například spis s názvem *De tradendis disciplinis*. V oblasti výchovy se neomezoval pouze na teorie, ale spojoval je i s praxí. Probírané látky musí žák porozumět, ale zanedbatelná není ani zkušenost, ať už vlastní či cizí. Význam kladl na pozorování žáků nejen při výuce, ale i při hrách, velmi podporoval soutěživost. Ve svých pedagogických spisech pojednával o rozdílných schopnostech jednotlivých žáků, kterých si má učitel všimnout, neboť na základě těchto znalostí bude moci mladé lidi lépe připravit pro život.²³ Důležité bylo také podle Vivese pečovat o tělo, „*aby se nestalo pánem, ale bylo služebníkem ducha*.“²⁴ Důraz kladl na otužování, správnou výživu, zdravý spánek. Latině má předcházet mateřský jazyk, který má dětem vštěpovat především rodina. Myšlení je třeba rozvíjet logikou, rétorikou, gramatikou a četbou vhodné literatury, například Platóna, Aristotela, Quintiliana, Origena. Paměť se má procvičovat včas, „*dokud je mozek měkčí, teplejší a vlhčí a dokud je duch prost starostí a matoucích dojmů, dokud rozkoš z poznávání nových věcí je silnější a účinek vnějších dojmů není ještě tolik omezován rozumovými úvahami*.“²⁵ Důležitá je výchova tělesná, rozumová, ale především výchova vůle a charakteru.²⁶

Dílo Juana Luise Vivese v mnohém přesáhlo dobu, ve které vzniklo, přestože na dlouhá léta zůstalo u nás téměř zapomenuté. Vyzdvihla bych jeho výzvu, aby vzdělanci vychovávali a vzdělávali také lid. Tato myšlenka byla napsána a vyslovena v době, kdy vzdělání bylo stále pouze pro šlechtické synky a pro vyšší vrstvy společnosti, v době, kdy se mezi šlechtou a prostým lidem vytvářel stále větší odstup ve vzdělání.

²³ Srov. CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*, s. 112-120.

²⁴ Tamtéž, s. 118.

²⁵ Tamtéž, s. 118.

²⁶ Srov. tamtéž, s. 119.

5 Jezuitské školství

5.1 Počátky vyučování jezuitů

Chudí lidé neměli na vyučování peníze, byť by je někteří svým dětem rádi dopřáli, neboť vzdělání by jejich děti posunulo společensky výše. Milující rodiče by tak jistě učinili, přestože by jim odchodem potomka na studia ubyla jedna pracovní síla, v hospodářství tolik potřebná. Velké kulturní i hospodářské rozdíly působily také v náboženském vyučování lidu. Prostý lid žil v nevědomosti. Na venkově byla situace ještě horší než ve městech. Mnoho lidí neznalo Otčenáš ani Desatero Božích přikázání. Tovaryšstvo Ježíšovo se poměrně často setkávalo i s neznalostí kněžského stavu v náboženských otázkách.

Jedním z prvních pastoračních úkolů bylo pro jezuitu, kteří tuto situaci velmi citlivě vnímali a považovali ji za velké a nebezpečné zlo nahrávající heretikům, vyučovat děti a ostatní „nevědomé“ křesťanské nauce. Jezuité začali hlásat evangelium a učit základům víry a křesťanského života.²⁷ Uvědomovali si, že je třeba jednat rychle, že je třeba připravit hodně teologů, kteří budou kázat a vyučovat na mnoha místech. Také věděli, že si musí vychovat své následovníky a soustředit se na vyučování mladé generace. Usilovali o rozmnožení škol a kolejí, kde by mohli vzdělávat co nejvíce studentů. Jen šíření zdravé katolické nauky mohlo zastavit tak rychle se rozšiřující zlo.²⁸ Ve vzdělávání lidu jezuité viděli cestu, jak toto nebezpečí zastavit. Po středověkém asketismu nabídli metody, které postupně začaly přitahovat stále nové a nové studenty. Zařadili do církevního vzdělávání humanitní obory. Jejich zájem byl soustředěn především na školství střední a na školství nejvyšší úrovně, na univerzitách.

Řád Tovaryšstva Ježíšova vytvořil nejdůkladnější školský a pedagogický systém druhé poloviny šestnáctého a sedmnáctého století.²⁹ Řádovou pedagogikou se zabýval již svatý Ignác z Loyoly v *Konstitucích*, v roce 1599 vstoupil v platnost po schválení

²⁷ Srov. RAVIER, André. *Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 46.

²⁸ Srov. WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*, s. 590.

²⁹ Srov. NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 35.

generální řádovou kongregací předpis zvaný „*Ratio studiorum atque Institutiones scholasticae Societatis Iesu*.“³⁰ Jezuitské koleje se svou obecně vzdělávací funkcí byly přípravným stupněm pro odborné studium na univerzitách.³¹ Brzy se staly velmi populárními po celé Evropě a postupně nabývaly ve společnosti stále většího vlivu. Své studující žáky získávali jezuité z části z vlivných rodin, měli tak pro svou činnost často velmi štědré a bohaté mecenáše. Těmto mecenášům byli zpovědníky a duchovními rádci. Studium bylo ale otevřenější i vůči dalším vrstvám společnosti.

5.2 Systém jezuitského školství

Proč byly jezuitské koleje tak populární? Uvedu několik příčin. Jezuité se snažili sladit dědictví středověku s pokrokem, s duchem nové doby. Pro podporu své činnosti využívali i vlivu, který měli na knížecích dvorech.³² Bez štědré podpory vládnoucích vrstev by jistě nedosáhli cílů, které si od počátků své „bohulibé“ činnosti vytkli. „*Školy přinášely nově propracovaný systém klasického vzdělání středního a vyššího stupně*.“³³ Jezuitské školy byly součástí jednotlivých kolejí, „*s nimi byly spjaty též výchovné ústavy, tj. internáty, alumnáty, konvikty nebo semináře*.“³⁴ První stupeň jezuitského školství tvořila *studia inferiora* čili gymnázia, druhý stupeň *studia superiora*, tedy vyšší studia, která student absolvoval na filosofické (artistické) fakultě a po vykonání zkoušky z filosofie byl poté přijat na teologickou fakultu, která jezuitská studia uzavírala.³⁵

Učitelství byl velmi cílevědomě a pečlivě připravován na svůj úkol vyučovat. Tuto povinnost měli alespoň po určitou dobu všichni členové řádu, minimálně dvakrát během kariéry. Po absolvování dvouletého noviciátu, kam vstupovali mladíci ve věku šestnáct a sedmáct let, se z mladých mužů stávali *scholastici*. Ti pokračovali dva roky ve studiu rétoriky a tři roky ve studiu filosofie na artistické fakultě. Svá studia zakončili promocií a složením prostých slibů, kterým předcházela série duchovních cvičení. *Scholastici approbati* poté vyučovali po dobu jednoho až čtyř let v nižších třídách

³⁰ *Ratio studiorum atque Institutiones scholasticae Societatis Iesu*, dále citováno v textu jako *Ratio studiorum*. Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 19-21 a Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 66-67.

³¹ Srov. CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*, s. 34.

³² Srov. MILLER, René Fülöp. *Moc a tajemství jezuitů*, s. 490.

³³ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 7.

³⁴ NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 46.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 47.

gymnázia. Následovala studia teologie v řádové škole, zpravidla čtyři až šest let a po dokončení studií byli vysvěceni na kněze a měli otevřenou cestu do terciátu. Po složení slibů poslušnosti, čistoty, chudoby a čtvrtého slibu poslušnosti vůči papeži, vstoupili mezi *profesy*, tedy mezi řádovou elitu, zvané též *patres (professi) quattuor votorum (solemnium)*, která se mohla ucházet o nejvyšší řádové hodnosti,³⁶ tedy i o hodnost generála jako nejvyššího představitele řádu. Profesní otcové vedli výuku v rétorice. Bylo mezi nimi i mnoho schopných pedagogů.³⁷ Profesory poetiky se stávali absolventi teologie před nastoupením do terciátu i po něm nebo velmi schopní magistři. Na jezuitských gymnáziích byli učitelé označováni jako *magistri a professores*. Poetiku většinou otcové i magistři učili pouze jeden rok.

Hlavní zodpovědnost za kvalitu a chod výuky připadal studijnímu prefektovi, který měl také za úkol po poradě s rektorem přijímat nové studenty. Vrchní dozor v rámci koleje měl rektor, v rámci všech škol v zemi provinciál. Ten se zodpovídal samotnému generálovi Tovaryšstva Ježíšova, dohlížejícímu na celé jezuitské školství. Učitelství bylo přechodným povoláním většinou pro mladé otce, bylo jen jejich zastávkou na cestě za další duchovní kariérou. Jen malá hrstka byla těch, kteří se vzdělávání a výchově mladých věnovali déle. Tito jezuité se stávali později školskými prefekty.³⁸ Mezi další funkce na kolejích patřil katecheta, jenž vyučoval základům víry, dále zpovědník, exhortátor, obstarávající duchovní promluvy. Ministr koleje se staral o hmotné zabezpečení stejně jako ekonom. Důležitou funkcí byl i správce knihovny. *Coadiutores*, laičtí bratři, kteří neměli kněžské svěcení, obstarávali běžný provoz koleje.³⁹

5.3 Výuka na první stupni jezuitského školství

Ve své bakalářské práci se soustředím na první stupeň vzdělávání na jezuitských školách. Výuka se řídila studijním řádem, který byl schválen v roce 1599. Studentem gymnázia se mohl stát každý chlapec po absolvování elementární školy, kterého doporučili prefektovi rodiče či chlapcův zástupce, tedy ten, kterému byla svěřena jeho péče. Na zámožnosti rodičů nezáleželo. Česká provincie uplatňovala nepřijímání

³⁶ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 10.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 191.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 68.

³⁹ Srov. DRS, Tomáš. *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2002.

chlapců mladších osmi let, kteří neuměli číst a psát. I když neměli být vyučováni na řádové škole, jezuité se postarali o jejich výuku a předali je jinému učiteli, který byl řádu podřízen.⁴⁰ Po krátkém písemném a ústním přezkoušení, pokud hoch uspěl, byl zapsán do seznamu studujících a byl zařazen do třídy podle svých schopností. To znamenalo, že ve třídách byli chlapci rozdílného věku. Počet studentů ve třídách byl rovněž vyšší, než je dnes. Ve velkých kolejích se v jedné třídě mohlo vzdělávat až osmdesát chlapců. Do roku 1618 byli ke studiu na gymnáziích v české provincii přijímáni i nekatolíci. Výuka byla bezplatná. Někteří z hochů studia nedokončili, protože na ně nestačili nebo již nechtěli dále pokračovat a dosažené vzdělání jim postačovalo, někteří naopak třídy opakovali, aby si upevnili znalosti a studovali tak na gymnáziu déle než šest let.⁴¹

Výzdoba tříd byla velmi jednoduchá. Na čestném místě visel krucifix, na bílých stěnách byly připevněny archy papírů s citáty slavných antických autorů nebo nejlepší studentské práce. Vyvěšením své práce byl student vždy velmi poctěn.⁴²

Základním cílem šestiletého studia na jezuitském gymnáziu bylo zvládnutí latiny, aby studenti dokázali číst, ale i „vytříbeně“ se vyjadřovat. Ve třech třídách nižšího gymnázia, třídách gramatikálních (*principia, grammatica a syntaxis*), si nejmladší žáci při výuce gramatiky osvojovali latinu s důrazem na procvičování paměti, ale také se učili základy řečtiny. Na výuku řečtiny však nebyl kladen takový důraz a nebyly vyžadovány takové znalosti jako u latiny. Dvě vyšší třídy byly humanitní. Pátá gymnaziální třída se zaměřovala na vyučování poetiky a rozvíjela jazykové a myšlenkové vyjadřování studujících. Učitelé seznamovali studenty s historií a základy rétoriky. Poslední ročník gymnaziálních studií byl věnován rétorice, velmi důkladnému rozvoji řečnických schopností.⁴³ *Repetitio* (opakování) a prostor pro dotazy studentů po přednáškách byl běžnou součástí každodenní výuky. Pro začátečníky byly otevírány přípravné školy.

Velká pozornost v jezuitském vzdělávání byla samozřejmě zaměřena na výuku náboženství. Vyučovalo se podle Canisiova katechismu. Výuka probíhala v latině, v nejnižších třídách i v mateřském jazyce. Výklad katechismu se konal jednou týdně, byla mu věnována část odpoledního vyučování v pátek nebo v sobotu. Na tuto výuku

⁴⁰ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 69.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 68-70.

⁴² Srov. tamtéž, s. 74.

⁴³ Názvy tříd se v provinciích někdy odlišovaly. V pramenech jsou uváděny latinské názvy *principia, grammatica, syntaxis, poetica a rhetorica*. Srov. tamtéž, s. 53-57.

bylo pamatováno v neděli i ve svátek. Vyučující i studenti se účastnili mše svaté. Ve všední dny byla sloužena ranní mše před začátkem výuky, ve svátek byla povinná účast na mši zpívané. Otcové dbali na to, aby hlavně o velikonocích studenti neopomínali přistoupit ke svatému přijímání. *Ratio studiorum* předepisuje povinnost zpovědi a přistupování k přijímání jednou měsíčně. Svátost smíření byla udělována vždy ve stanovenou dobu. Prestižní záležitostí bylo pro studenty, pokud byli vybráni k ministrování.

Studující chlapci uměli rovněž většinou velmi dobře zpívat a učili se velké množství písní, které zpívali při bohoslužbách. Hudební vzdělání stejně jako například výuka latiny či řečnické umění, bylo pro Tovaryšstvo a jeho žáky důležitou společenskou potřebou. Na výuku zpěvu se jezuité soustředili především před vánocemi.⁴⁴ Ve škole byly rovněž probírány dějepis, zeměpis a matematika, tzv. *eruditio*, aby studenti získali základní všeobecný přehled.

Tovaryšstvo Ježíšovo se snažilo vzdělávat na svých školách duševně, ale soustředilo se i na péči o tělesnou stránku studujících podle hesla *mens sana in corpore sano*, v českém překladu *ve zdravém těle zdravý duch*. Dbali na zdraví své i na zdraví svých svěřenců. Po vyučování měly následovat hodiny odpočinku a tělesných cvičení. Patres hochům doporučovali procházky, hry s míčem, kuželky, střelbu do terče, cvičení v jízdě na dřevěných koních.⁴⁵ Jízda na koni, šerm či střelba z palných zbraní byly pro člověka na počátku novověku naprostou nutností. I jezuité, kteří velmi často cestovali i na vzdálenější místa, a na těchto cestách jim hrozila různá nebezpečí, tyto znalosti potřebovali ke svému životu a jistě je i dobře ovládali.

Nároky na studenty byly přizpůsobeny věku a jejich znalostem. V nejnižších třídách se zpočátku používal „poskrovnu“ i mateřský jazyk. Ve vyšších třídách přibývalo latiny. Četba ušlechtilých latinských děl klasiků (Cicero, Ovidius, Vergilius), kde na první pohled vynikala krása jazyka, nahradila někdy i stereotypně působící disputace. Rovněž byla podporována soutěživost mezi studenty. Soutěže se často odehrávaly před veřejností. Studenti byli za své výkony odměňováni. Existovaly různé formy odměn pro pilné studenty, například získání předního místa na divadelních představeních sousedních tříd či místa ve správě vlastní třídy, v tzv. „školním úřadu“. Tresty byly mírné, běžně byl studentům zadáván jeden domácí úkol navíc. Fyzické tresty jezuité

⁴⁴ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 126-130.

⁴⁵ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 64.

využívali zcela výjimečně. Důležitost přikládali spíše ostudě, která z trestu vyplývala, než trestu samotnému.⁴⁶ Lenost byla také trestána, například nemožností zúčastnit se divadelního představení. Byl potrestán i chlapec, který chyběl ve výuce a řádně se neomluvil. Na gymnáziu se pěstovalo „vybrané a uhlazené chování“, kladl se důraz na praktická cvičení a nepřečeňovala se teorie na úkor praxe.

Veřejné deklamace a divadelní představení byly pro výuku oživením.⁴⁷ Jednalo se o přednesy básní, dialogy, jednoduché hříčky, krátké řečnické výstupy, jejichž délka většinou nepřesáhla půl hodiny. O doporučení přednesu básní s hereckými prvky v hodinách rétoriky je možné se dočíst i v dokumentu *Ratio studiorum*. Každý měsíc se měl konat veřejný přednes řeči ve školní aule nebo v kostele. Divadelní výstupy trvaly někdy několik hodin a vyžadovaly zapamatování si rozsáhlého textu.⁴⁸ Deklamace se většinou konaly ve všední dny před začátkem nebo po ukončení výuky. Jsou ale také známy deklamace sváteční.⁴⁹ Studenti byli cvičeni v rozvíjení paměti, učili se z paměti dlouhé pasáže z děl klasiků, byli motivováni a podněcováni k vlastní tvorbě. Na konci školního roku se konaly závěrečné zkoušky. Skládaly se z části písemné i ústní a chlapci byli ohodnocováni znalostními stupni, kterých bylo celkem stanoveny šest. Výsledky zkoušek byly vyhlašovány slavnostně před třídou, někdy i před celou školou, ale vysvědčení studenti nedostávali. Nahrazovalo je potvrzení o absolutoriu gymnázia.⁵⁰

Školní rok trval 220 až 224 dnů. Vyučování probíhalo pět dní v týdnu. Vyučovalo se však maximálně čtyři dny po sobě. V české provincii výuka začínala v sedm hodin ráno a byla ukončena ve čtyři hodiny odpoledne. Byla rozdělena na dvě poloviny s polední přestávkou, která trvala tři a půl až čtyři hodiny. Po obědě, který byl v Čechách o jedenácté hodině, následoval čas odpočinku ve vyhrazených prostorách, případně na zahradě. V koleji obědvali patrně pouze vyučující, studenti odcházeli domů nebo do konviktu či do semináře.⁵¹

⁴⁶ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 191.

⁴⁷ Srov. CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*, s. 34-35.

⁴⁸ Srov. POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s. 23.

⁴⁹ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 91.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 122.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 137-147.

5.4 Divadlo

Divadlo pro řád Tovaryšstva Ježíšova bylo jedním z důležitých nástrojů hlásání katolické víry. Svatý Ignác ve svých Exerciích zdůrazňuje zapojení smyslů a vlastní obraznosti při rozjímání nad životem Ježíše Krista. Smyslovost je pro *jezuitismus* velmi důležitá. Divadlo mělo pomoci touto cestou zpřítomnit události z dějin spásy.⁵² Divadelní představení, která pořádala škola nebo jednotlivé třídy jednou ročně, si kladla vysoké cíle. Divadlo jako součást jezuitské výuky rozvíjelo intelektuální schopnosti studentů, řečnické schopnosti, ale i gestikulaci a správné držení těla. Vštěpovalo studentům ctnosti, které považovali jezuitští učitelé za důležité, bylo nástrojem mravní a náboženské výchovy. Rovněž, což bylo velmi důležité, prezentovalo školu na veřejnosti.

Školní divadelní hry je možno rozdělit podle námětu přibližně do několika skupin. Do první skupiny náležely biblické hry. Mezi oblíbené postavy těchto her patřily biblické postavy Adama, Saula, Davida, Josefa Egyptského. Z ženských postav uvedu Judit či Ester. Hrály se i hry novozákonní, spojené s osobou Ježíše Krista. Podobenství o marnostratném synu bylo častým námětem uváděných divadelních představení. Ztvárňovány byly pašijové příběhy. Druhá skupina her ukazovala boj mezi dobrem a zlem na příkladech ze života světců. Jednalo se o hry hagiografické. Třetí skupinu tvořily hry ze života panovníků a dalších významných postav. Velmi žádané byly hry dobrodružné nebo ty, které čerpaly své náměty ze života obyčejných lidí. Polehla uvádí rovněž tematické členění her například na hry o asketickém životě a poustevnictví, o konfliktu mezi učitelem a žákem, mezi rodičem a dítětem, uváděny byly i hry „čistě“ didaktické.⁵³ Pro nejmladší žáky byla připravena díla jednoduchá až pohádková, studenti nejvyšších gymnaziálních tříd hráli hry, které v nich měli probudit vlastnosti a ctnosti vládců, neboť i oni se měli stát budoucí elitou společnosti.⁵⁴ Častý byl návrat k antickým autorům.⁵⁵ V sedmnáctém století rostla i obliba alegorických her a her ze současnosti. K největšímu rozvoji jezuitského divadla došlo v posledních dvaceti letech

⁵² Srov. POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s. 30.

⁵³ Srov. tamtéž, s. 81-103.

⁵⁴ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 190.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 87.

před zrušením řádu, kdy už byla výprava velmi bohatá, používala se laterna magika, studený oheň a další technické prostředky.⁵⁶

Divadelní představení se konala většinou na konci školního roku, na konci masopustu, po velikonocích.⁵⁷ Autory textů, dialogů a menších deklamačních dramát byli magistři (třídní učitelé nižších tříd). Tato díla byla představována při školních akademiích, kam přicházeli rodiče, spolužáci a další příznivci. Rektor koleje jmenoval poradní sbor, který schvaloval námět hry, posuzovala se teologická čistota, přiměřenost textu znalostem žáků, náklady na inscenaci. Při slavnostnějších příležitostech, kdy se k dramatu připojovala hudba, tanec, nákladnější výprava, například u příležitosti zakončení školního roku, psali hry pro tuto slavnostní událost profesori rétoriky, což bývali na rozdíl od magistrů kněží. Autoři byli zároveň i režiséry her.

Nazkoušení hry trvalo přibližně tři týdny, nacvičovalo se po vyučování v odpoledních hodinách.⁵⁸ Bylo důležité, jaký bude mít hra účinek na diváka, ale i na herce samotné. Aby se dostalo na všechny studenty, často ve školních hrách hrál nadbytečný počet herců. Školní divadelní produkce byla vybavena posuvnými kulisami, které se postupně opravovaly a doplňovaly. Kostýmy si jezuité často zapůjčovali od městské rady či od svých bohatých příznivců. Bylo také zvykem používat běžný oděv, který se jednoduchým způsobem pro divadelní představení upravil. Barevnost byla důležitá u alegorických kostýmů. Všechny potřeby pro divadlo se ukládaly na jednom místě, které bylo k těmto účelům vyhrazeno. Gymnazisté hráli pro své spolustudující, pro své vyučující i další otce z koleje, pro rodiče a známé, i pro vznešené hosty. Pokud se účastnily dámy, což nebylo příliš vítáno, seděly odděleně od mužů. Příprava představení pro některou ze vznešených návštěv neměla dle předpisů narušovat výuku, důsledně se však nedařilo tyto předpisy dodržovat.⁵⁹

Kolem napsání textu, přípravy herců, postarání se o scénu, kostýmy, zajištění vytištění programu a dalších úkolů, bylo opravdu velmi mnoho starostí. Psaní dramát bylo pro učitele povinností v rámci výuky. Autorství hry bylo zpočátku nedůležité a bylo potlačováno. Hra byla chápána jako kolektivní záležitost. Přebírání her mezi kolejemi, ke kterému někdy docházelo, bylo kritizováno a koleje byly žádány, aby skládaly vlastní hry.

⁵⁶ Srov. POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, s. 119.

⁵⁷ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 95.

⁵⁸ Srov. tamtéž, s. 98.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 102-103.

5.5 Dny odpočinku

Jezuité pamatovali i na odpočinek. Ve struktuře *Ratio studiorum* je třicáté sedmé pravidlo věnováno prázdninám a svátkům. Toto pravidlo má celkem jedenáct paragrafů.⁶⁰ Dny odpočinku se nazývaly *recreatio* nebo *vacantia* a souvisely s liturgickým kalendářem. Odpočinek byl zajišťován jedním dnem v týdnu, *recreatio hebdomadaria*. Do tohoto výčtu není samozřejmě započítávána neděle. Většinou se nevyučovalo ve čtvrtek. Pokud připadly na jeden týden dva svátky, studenti klasický den odpočinku neměli. Pokud byl v týdnu jeden svátek a připadl na čtvrtek, byl tento den stanoven jako odpočinkový. Toto vše měli tvůrci předpisů velmi dobře promyšlené a do předpisů zakomponované. Všechny svátky, které připadaly na úterý, středu, čtvrtek se mohly stát tedy zároveň i odpočinkovými dny. Další variantou odpočinku od výuky mohla být i dvě odpoledne v týdnu. Volno bylo rektory udělováno také gramatikálním třídám po divadelním představení. Při návštěvách významných osobností se patrně rovněž nevyučovalo.⁶¹

Ratio studiorum předepisovalo pro *recreatio hebdomadaria* dvouhodinovou výuku, poté následovala mše svatá, po ní měli žáci gymnázií volno. Kratší volný čas chlapců byl věnován četbě a opakování učiva ve škole. Někteří odcházeli mimo školu. Učitelé pobývali v tuto dobu na zahradě či v příměstské vile. Četli knihy, hráli různé hry, vyplňovali čas svého volna příjemným povídáním.⁶² *Konsvetudiáře*⁶³ vypočítávaly hry, které bylo dovoleno hrát i hry, které byly zakázané. Někde byly zakazovány studentům vybrané míčové hry či plavání, rakouský *konsvetudiář* dokonce zakazoval hrát šachy. Bylo by jistě zajímavé zjistit, jaké hry se pod roztodivnými uvedenými názvy skrývají. Povolené hry, hodící se do prostor koleje, byly například *ludus pilae palmariae* či *disci* nebo *calculi parui vel orbiculares*.⁶⁴ Zakázány byly hry hazardní. Ve sváteční dny se hry nehrály vůbec a byly nahrazeny povídáním. V den odpočinku se mohla rovněž konat akademie některé gymnaziální třídy. Pravidelnou součástí dní odpočinku bylo často před večerí jazykové opakování a cvičení, jak to určoval rektor. Za zmínku stojí

⁶⁰ Srov. KOLÁČEK, Josef. *Ratio studiorum*. Genese, struktura a hlavní cíle. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*, s. 436.

⁶¹ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 155-157.

⁶² Srov. tamtéž, s. 192.

⁶³ Jedná se o normy upravující každodenní běžný život řádových komunit. Srov. tamtéž, s. 21.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 159.

i úprava vyučování během tzv. „psích dnů“, což bylo označení pro nejteplejší dny v roce. Výuka se upravovala i během mrazivých zimních dnů.⁶⁵

Předepsané volné dny, jak jsem již zmínila, souvisely s církevními svátky a s jejich oslavami. K volným dnům patřily svátky vánoční, velikonoční, svatodušní a masopustní. Volné dny o Vánocích byly od odpoledne 24. prosince do 29. prosince, někdy trvaly až do 2. ledna. Během vánočních prázdnin studenti zůstávali na kolejích, neboť se účastnili slavnostních bohoslužeb a pobožností. Domů ke svým rodičům odjížděli studenti ze vzdálenějších míst spíše o velikonocích, kdy bylo volno od středy před Zeleným čtvrtkem do úterý po svátcích. Dále byly volné dny od Masopustní neděle do Popeleční středy dopoledne. Výuka se nekonala na Svatodušní neděli a pondělí, odpoledne před Božím Tělem ani dopoledne na den Dušiček.⁶⁶

Neděle, (*Dies Dominica*) byla věnována bohoslužbě, vyslechnutí kázání, činnosti mariánských kongregací a základům víry. Studenti se scházeli ve třídách a do kostela odcházeli společně pod dohledem učitele. Kázání se odehrávalo po bohoslužbě v kostele nebo ve třídách. Výuka katechismu se konala většinou v odpoledních hodinách. Bylo zvykem, že studenti, kteří byli členy mariánských kongregací, se katecheze neúčastnili. Poslední pobožností byly litanie. Všechny pobožnosti v neděli byly doprovázeny, pokud to bylo možné, hudbou. Neděle byla dnem Páně, tedy dnem, který byl zasvěcen modlitbě a díkůvzdání.⁶⁷

Úplné volno bez výuky bylo pouze v prázdninových měsících. Jak trávili svůj volný čas gymnazisté je jen velmi těžko dohledatelné. Předpisy se zabývají pouze studenty vyšších jezuitských škol nebo chovanci řádových seminářů a konviktů.⁶⁸ Čas prázdnin byl posunut na měsíce září a říjen, ale prázdniny netrvaly dva měsíce jako dnes. *Vacationes generales* se nekonaly v letních měsících, ale v měsících podzimních. Podle *Ratio studiorum* měli rétorové prázdniny měsíc, prázdniny poetů byly třítydenní, syntaxistů dvoutýdenní a mladší žáci měli volno jeden týden. Každá provincie však měla svou vlastní praxi v poskytování prázdninového volna. Pro českou provincii měla škola začínat na svatého Lukáše (18. října), pro rétory končila o svátku svatého Matouše (21. září) a pro ostatní o svátku svatého Václava (28. září). Pro nejmladší žáky byla první den ve škole na svatého Lukáše výuka pouze dopoledne. V této době probíhal na

⁶⁵ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 159-164.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 187.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 164-165.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 155-158.

koleji úklid a různé opravy, aby vše bylo hotovo do svátku Všech svatých (1. listopadu). Pro starší žáky začínala výuka během dvou dnů po nástupu nejmladších do školy.⁶⁹ Studenti trávili svůj volný čas většinou u svých rodičů či pěstounů.

Učitelé (zejména magistři) si také užívali odpočinku o prázdninách. Opouštěli kolej na dobu osmi až deseti dnů a pobývali na příměstském statku nebo ve vzdálenější vile. Nevěnovali více času duchovním cvičením a meditaci, ale byl to čas zábavy. Na letním sídle se vstávalo později. Zvonek zazvonil ráno místo ve čtyři hodiny, jak bylo zvykem na koleji, o páté hodině. Po mši odcházeli magistři na snídani, dopoledne trávili hrami a procházkami. Opustit letní sídlo však bez svolení *superiora*, představeného v rezidenci, nemohli. Po bohatém obědě, který se skládal ze čtyř chodů a dvojitého příkrmu v podobě ovoce či sýra, následoval odpočinek v délce jedné hodiny. Klid byl určený k tiché četbě, aby byl v domě naprostý klid. Poté opět následovaly různé zábavné hry, čtvrt hodiny před večeří musely být hry ukončeny a podávala se vydatná večeře. Rozehrané partie her bylo možné po večeři ještě dokončit. Denní program byl završen litaniami a duchovními cvičeními. V devět hodin uléhali všichni ke spánku.

Pokoje byly každý den zkontrolovány, dům byl uzamčen a klíč byl předán superiorovi. Pro ty, kteří zůstávali v koleji, byl program také volnější. Pokud chtěli otcové ráno později vstávat, museli si ovšem o to požádat. Obědy byly bohatší než ve všedních dnech. Také byl přidán jeden odpočinkový den v týdnu nebo alespoň jedno odpoledne v týdnu. Každý den byla vymezena jedna hodina dopoledne a jedna hodina odpoledne k popovídání.⁷⁰

Nový školní rok byl vždy zahajován slavnostně. Patřily k němu bohoslužby, v zahradách kolejí byly pořádány hostiny pro vyučující, které ukončovaly prázdniny a zahajovaly nové školní období. Vzhledem k délce školních prázdnin si učitelé příliš od svých, jistě někdy i nezbedných studentů, dlouho neodpočinuli.

5.6 Svátky

Výuka u jezuitů měla v řádových ústavech velmi široký mimoškolní rámec. Studenti se do slavení svátků liturgického roku aktivně zapojovali. Zapojovali se aktivní účastí i do

⁶⁹ Srov. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s. 184-185.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 185-186.

dalších významných církevních i světských událostí. Byli členy zbožných bratrstev, konaná procesí byla často zpestřena jejich produkcí.

5.7 Život všední a život sváteční

Jezuitští kněží sloužili mše svaté, kázali, zpovídali, udíleli svátosti. To bylo jejich kněžským posláním. Žili své běžné životy bez velkého komfortu, ale ne asketicky. Pamatovali na občerstvení ducha i těla. Vybočením z jejich všední každodennosti byly svátky, slavnosti, procesí. Při jejich náročné a někdy velmi těžké službě (například při morových epidemiích) potřebovali i chvíle klidu a odpočinku. Mezi všedním a svátečním životem v období baroka nebyl ostrý předěl. Oslav i slavností si užily jezuitské koleje poměrně dost. Významné byly každoročně se opakující svátky (Velikonoce, Boží tělo, Vánoce), ale i svátky řádových světců, zemských patronů. Z řádových světců mohu jmenovat svatého Ignáce z Loyoly, svatého Františka Xaverského. Širší odezvu mezi obyvatelstvem mělo logicky spíše uctívání svatého Václava, ochránců proti moru, kterými byli svatý Roch a svatá Rozálie, ale i dalších světců, včetně světců lokálního významu.⁷¹

Součástí každodenního života bylo organizování zbožných bratrstev. Jejich členy byli studenti, měšťané i šlechtici. Tyto kongregace prokazovaly svou oddanost katolické církvi. Náplní bratrstev byly společné modlitby, různé dobročinné akce, pořádaly slavnosti především o mariánských svátcích. *Sodálové* (členové zbožných bratrstev) se stávali při slavnostech i aktéry divadelních představení. Někteří movitější z nich finančně přispívali a zajišťovali nákladnou výzdobu pro významné události.⁷² Slavnosti působily svou okázalostí a bohatostí na všechny vrstvy obyvatel, nepostrádaly prvky transcendence. Prvek pomíjivosti lidského života a jeho směřování k životu věčnému byl v barokní době všudypřítomný. Nemohu ale opomenout ani prvky vzdělávací, které slavnosti obsahovaly pro všechny ty, kteří se jich účastnili. Jejich význam pro studenty jsem již zmínila v předcházející části své bakalářské práce. Kromě duchovního působení měly jezuitské koleje rozvíjet i estetické cítění studentů, pěstovat hudbu, malířství, básnictví, vše ve službách náboženství, pro povznesení vztahu k Bohu.⁷³

⁷¹ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 171-182.

⁷² Srov. tamtéž, s. 176-177.

⁷³ Weber, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 142.

6 Jezuité na jihu Čech

6.1 Příchod Jezuitů do Čech

Do Čech přišli první jezuité v roce 1556 na pozvání Ferdinanda I. Měli pomoci obnově katolického náboženství v zemi. Prvním působištěm Tovaryšstva Ježíšova se stala pražská kolej u kostela sv. Klimenta na Starém Městě. „V roce 1562 byla v Praze ustavena *via facti* jezuitská universita (resp. akademie), která získala od Ferdinanda I. právo udělovat akademické grady ve filosofii a teologii.“⁷⁴ Při koleji byl zřízen pro chudé studenty svatováclavský seminář a konvikt pro mladíky ze šlechtických rodin.⁷⁵ Na universitu byla „výslovně“ povýšena až císařem Matyášem v roce 1616. Vedle pražského Klementina začaly postupně vznikat ještě před Bílou horou další koleje v Čechách i na Moravě, například koleje v Českém Krumlově, Plzni, Třeboni, Borovanech a v dalších městech. Během stavovského povstání byli jezuité nuceni na krátký čas odejít do vyhnanství, ale ještě ke konci roku 1620 svou činnost opět obnovili. V roce 1623 vznikla samostatná Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova. Do této doby bylo Tovaryšstvo Ježíšovo součástí hornoněmecké, později rakouské provincie. K největšímu rozmachu jezuitského řádu „paradoxně“ došlo během třicetileté války, kdy byla založena většina jezuitských kolejí.⁷⁶

6.2 Český Krumlov za vlády Viléma z Rožmberka

Rožmberský vladař Vilém z Rožmberka převzal správu krumlovského panství v roce 1551. O sídelní město svého dominia se důsledně staral. Zreformoval úřednickou správu a do jejího čela postavil regenta. V roce 1555 spojil dosud samostatné městské části Latránu a starého města Krumlova do jednoho celku. Nejvyšším samosprávným orgánem města byla rada dvanácti konšelů, která zároveň fungovala i jako městský

⁷⁴ NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 47.

⁷⁵ Srov. WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. s. 592.

⁷⁶ Srov. RICHTEROVÁ, Alena a kol. *Jezuité a Klementinum*, s. 078.

soud. Městský rychtář nebyl na rozdíl od jiných měst podřízen městské radě, ale přímo vrchnosti. Ve městě vládl čilý stavební ruch. Město vzkvétalo i hospodářsky.⁷⁷ V této době měl Krumlov zhruba dva tisíce obyvatel české, německé a italské národnosti, z nichž se přibližně dvě stě hlásilo k evangelické víře.⁷⁸ Vilém z Rožmberka se velmi zajímal i o záležitosti školy. Nebyly mu lhostejné ani náboženské a politické poměry v celém království. V sedmdesátých letech šestnáctého století sílil jeho zájem o jezuitu a o jejich pedagogický systém. Sliboval si od nich posílení katolicismu v zemi. Měl velký zájem na rekatolizaci Karlovy univerzity, sám dokonce vypracoval na popud Rudolfa II. návrh na reformu pražského vysokého učení. Jednal rovněž s představiteli jezuitského řádu o převzetí městské školy a fary v Českém Krumlově.⁷⁹

Na počátku šestnáctého století představovala krumlovská latinská škola se svými padesáti až osmdesáti žáky spolu s latinskou školou v Českých Budějovicích nejvýznamnější katolickou vzdělávací instituci v regionu.⁸⁰ Škola se ale již v polovině šestnáctého století v dobrém stavu nenacházela. Zapříčinil to úpadek katolické církevní správy a pronikání luterství do katolického města. Rožmberský vladař, pan Vilém z Rožmberka usiloval o nápravu tohoto neutěšeného stavu. Povolal předního humanistického kněze Tomáše Bavorovského na krumlovskou faru roku 1553, nechal přestavět starou budovu školy, zvýšil počet učitelů a hmotně je zabezpečil. Na financování se podílelo město i fara. Vilém z Rožmberka inicioval rovněž znovuoobnovení literátského bratrstva. Nový krumlovský farář reformoval církevní správu i krumlovskou školu. V sedmdesátých letech šestnáctého století však bohužel počínáním farářových následovníků opět došlo k velkému úpadku fary i školy.⁸¹

⁷⁷ Srov. BŮŽEK, Václav, KUBÍKOVÁ, Anna a kol. *Zlatý věk Českokrumlovska 1550-1620*.

Český Krumlov: Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Státní okresní archiv Český Krumlov, s. 63-65.

⁷⁸ Srov. LOMBARDOVÁ, Veronika. Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 711.

⁷⁹ Srov. BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, s. 151.

⁸⁰ Srov. NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, s. 44.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 48.

6.3 Založení Jezuitské koleje

Vilém z Rožmberka se rozhodl situaci řešit, povolal do města jezuitu a poskytl jim zázemí pro kolej, rozsáhlý komplex budov a zahrad mezi prelaturou a Horní branou.⁸² První čtyři otcové přišli do Českého Krumlova v roce 1584 a už od roku 1586 vyučovali v nižších třídách městské školy u kostela svatého Víta, kde byl i konvikt nazývaný „*bursa rosenbergica*“. „*Jezuité s tímto konviktem převzali péči o dvanáct chudých žáků, kteří zde byli na náklad vladaře vydržováni a kteří měli za povinnost ve farním chrámu zajišťovat zpěv a hudbu.*“⁸³ Pro rozvoj krumlovské školy povolali otcové tři vzdělané mladíky z Prahy, aby ve škole vyučovali psaní a čtení a také čtrnáct nižších studentů, aby zde studovali.

Třípatrová kolej byla postavena již v letech 1586-1588 (dnes číslo popisné 154) rožmberským stavitelem Baldassarem Maggi z Arognu. Horní patro sloužilo jako ložnice, s ní sousedila místnost pro promoce scholastiků a pro soukromé modlitby. K jižní straně koleje přiléhala zahrádka.⁸⁴ V roce 1590 bylo zahájeno vyučování ve všech třídách řádového gymnázia. Celkem bylo přijato 154 žáků.⁸⁵ Vladař rožmberského dómu štědře podporoval počínání jezuitů. V témže roce daroval koleji několik knih. Jezuitští patres jako poděkování pozvali vladaře a jeho choť do koleje a nacvičili pro ně tragedii o životě krumlovského patrona, svatého Víta. Následující rok získali další dar od vladaře a se studenty sehráli komedii o dobytí Silecta odehrávající se v džungli, na kterou se dostavili i další šlechtici, například Adam z Hradce s chotí.⁸⁶

Pro potřeby jezuitů byly vykoupeny tři dvorce a přilehlé pozemky na Plešivci,⁸⁷ jak přikázal Vilém z Rožmberka. Postupně tak začalo vznikat předměstské řádové sídlo se zahradou.⁸⁸ Rozsáhlá zahrada naproti jezuitské koleji na levém břehu Vltavy, v místech dnešního Městského parku, náležela Tovaryšstvu Ježíšovu od roku 1591. Vilém rovněž nechal postavit visutý most přes řeku k této zahradě,⁸⁹ který se při bouři roku 1638

⁸² Srov. WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*, s. 593.

⁸³ Tamtéž, s. 593.

⁸⁴ Srov. LOMBARDOVÁ, Veronika. Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 695.

⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 701.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 701-702.

⁸⁷ Čtvrť Českého Krumlova.

⁸⁸ Srov. OLŠAN, Jiří. Zahrady v obrazu města a krajiny Českého Krumlova. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 243.

⁸⁹ Srov. WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. s. 594.

v *Českém Krumlově*.⁹⁵ Jezuité se snažili být nápomocni „krumlovským“, jak jen mohli. Pomáhali nemocným, přijímali jejich zpovědi, podávali poslední svátosti. Svolávali měšťany na mši, při níž se modlili za odvrácení Božího hněvu od města. Když se mor do města v roce 1598 vrátil, museli dokonce zavřít školu. Někteří se morem nakazili a zemřeli. V téže roce došlo také k velkým záplavám, voda zaplavila i most a zahradu u jezuitské koleje. V roce 1590 postihlo město zemětřesení. Počátky působení Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově tedy rozhodně klidné nebyly.⁹⁶

Vladař Vilém z Rožmberka jezuitu štědře podporoval. Přesto se koleji nepodařilo získat do svého vlastnictví žádný kostel, musela se spokojit s dalekosáhlým užívacím právem pro farní kostel sv. Víta a takto byl chápán i patronát nad ním. V roce 1591 Vilém udělil jezuitské koleji právo kolatury nad krumlovskou farou a kaplankou.⁹⁷ Českobratrsky smýšlející Petr Vok, který převzal panství po smrti Viléma z Rožmberka, již tak nakloněn jezuitům jako jeho bratr Vilém nebyl. V roce 1595 pozval do města evangelického kněze a založil evangelickou školu, pro kterou docházelo k častým roztržkám mezi studenty obou škol, rovněž vznikaly rozpory mezi Petrem Vokem a jezuitu, týkající se hospodářského zajištění koleje či již výše zmíněného práva kolatury nad farou ve městě. Jezuité spory přestáli a právo kolatury jim zůstalo. Neshody ukončil sám Petr Vok, který prodal Český Krumlov císaři Rudolfovi II.⁹⁸

Po přechodu panství na císaře v roce 1602, byl kostel Nejsvětější Trojice, za Petra z Rožmberka propůjčený protestantům a později zasvěcený svatému Joštovi a svaté Alžbětě, předán jezuitům,⁹⁹ aby jej mohli využívat pro německé bohoslužby, které byly dosud slouženy v kapli svatého Jeronýma při západní straně kostela sv. Víta (dnešní dům čp. 161). Kostel svatého Víta zůstával i nadále hlavním místem působení přes všechny potíže a neshody s farním úřadem.¹⁰⁰

Velmi smutnou událostí pro jezuitu bylo jejich vyhnání v roce 1618 z Českého Krumlova. Po jejich návratu následujícího roku, byla kolej s gymnáziem velmi

⁹⁵ Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20.

⁹⁶ Srov. LOMBARDOVÁ, Veronika. Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 703.

⁹⁷ Opis darovací listiny se nachází ve Státním oblastním archivu, pracoviště Český Krumlov, AM CK, Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20.

⁹⁸ Srov. LOMBARDOVÁ, Veronika. Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 711.

⁹⁹ Roku 1621 byl nově posvěcen a dostal jako patrony sv. Jošta (německy Jodok) a sv. Alžbětu. Srov. Urban, *Městská kronika*, s. 308.

¹⁰⁰ Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 143.

zpuštěna a studenti se rozutekli. Obnova koleje a vyučování trvala jezuitům několik let. Český Krumlov i krajina kolem byly těžce poznamenány třicetiletou válkou, bídou následkem tureckých tažení, morovou epidemií, hladomorem. I když byla kolej štědrosti vysokého donátora a skrze kvetoucí gymnázium ve svých základních potřebách ochráněna, mohla jen stěží přinést za těchto podmínek nějaký zřetelnější vnější vliv.

Přesto se jezuité i nadále snažili oslavovat jednotlivé významné události. Vyšperkovali chrám, konala se figurální představení, pěstovala hudba, básně, dramaticky ozdobené výňatky či celé scény a celá výpravná představení měla povznášet lid k větší zbožnosti.¹⁰¹ V roce 1622 po potlačení stavovského povstání získal Český Krumlov od císaře nejvyšší hofmistr Jan Oldřich z Eggenbergu a tak se Tovaryšstvo ocitlo pod ochranou mocného katolického rodu Eggenbergů.¹⁰² O rok později následoval hon na kacířské knihy ve městě, do kterého byla zapojena světská vrchnost, 5052 knih bylo shromážděno na radnici a v srpnu roku 1623 spáleno „uprostřed rynku“.¹⁰³ V roce 1624 hrozilo Krumlovu drancování vojsk bavorskými rytíři, které se jezuitům podařilo vyjednáváním zastavit a město tak zachránit. Ve stejném roce přišla velká povodeň a v roce následujícím vypukl mor, který připravil několik členů koleje o život. Nový rozkvět města nastal až za vlády Jana Kristiána I. z Eggenbergu ve druhé polovině sedmnáctého století. Jan Kristián a jeho žena Marie Ernestina rozená hraběnka ze Schwarzenbergu jezuity velmi podporovali. Vladař byl sám v roce 1654 posluchačem jezuitské university ve Štýrském Hradci.

¹⁰¹ Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 144.

¹⁰² Srov. WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. s. 594.

¹⁰³ Srov. BŮŽEK, Václav, KUBÍKOVÁ Anna a kol. *Zlatý věk Českokrumlovska 1550-1620*.

Český Krumlov: Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Státní okresní archiv Český Krumlov, s. 38.

7 Dny všední a dny sváteční krumlovské koleje

7.1 Barokní slavnosti

Barokní slavnosti se staly součástí každodenního života, který byl naplněn běžnými starostmi. Zároveň však byly vybočením z této každodennosti. Znamenaly pevné propojení protikladů. Do celého systému slavností náležely svátky církevního roku, dny zasvěcené jednotlivým světcům, pouti, ale i slavnostní události necyklické povahy, například vítání návštěv církevních a světských hodnostářů.¹⁰⁴ Prostorem pro slavnosti byl kostel, ale i jeho okolí, vesnice, město, krajina. Patrně nebylo člověka, který by se slavností neúčastnil nebo který by alespoň nepřihlížel. Nepopíratelným projevem barokní zbožnosti byla úcta k Panně Marii jako matce Kristově, ale rovněž jako k matce celé Církve, matce každého věřícího.¹⁰⁵

7.2 Zbožná bratrstva a jejich aktivity

Každodenní i sváteční život Tovaryšstva Ježíšova představovalo organizování zbožných bratrstev.¹⁰⁶ V roce 1592 byla založena latinská *Sodalitas Beatae Virginis ab Angelo Salutatae* (Zvěstování Panny Marie), jejímiž členy byli studenti vyšších tříd gymnázia, řádoví duchovní a další vzdělanci z Čech a Rakous. Na činnosti družiny se podíleli i osoby světské. V roce 1622 je doložena německá družina *Sodalitas Beatae Virginis in coelos Assumptae civica Germanica* (Panny Marie Nanebevzaté), k níž patřili němečtí měšťané, eggenbergští dvořané, vyšebrodští a zlatokorunští cisterciáci, zástupci farního kléru, českokrumlovští a českobudějovičtí občané. V roce 1649 vznikla *Sodalitas Beatae Virginis Natae civica Bohemica* (Narození Panny Marie). Mezi zakladateli této kongregace je uvedeno jméno arciděkana Jiřího Bílka z Bílenberka, také rektora jezuitské koleje Felixe Ciocha. Rektoři jezuitské koleje byli i jejími významnými

¹⁰⁴ Srov. PETRÁŇ, Josef a kol. *Dějiny hmotné kultury II.*, s. 649.

¹⁰⁵ Srov. NOVOTNÝ, Miroslav. Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. století do počátku 20. století. In: *Jihočeský sborník historický*, s. 5.

¹⁰⁶ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 176.

členy.¹⁰⁷ Činnost mariánských družin se soustředovala kolem kostela sv. Víta a kostela sv. Jošta a sv. Alžběty. Česká kongregace se pravidelně scházela v budově Kaplanky u kostela sv. Víta.¹⁰⁸

Sodálem se mohl stát každý, kdo osvědčil svou pevnost ve víře a kdo byl ochoten napomáhat jejímu šíření a posilování. Ve studentských družinách se setkávali chlapci z bohatších vrstev i ti neurození. Před přijetím do družiny bylo nutno projít náročnou zkušební lhůtou, která trvala někdy až celý rok.¹⁰⁹ Jezuitské sodality měly dokonalou strukturu a pečlivě vybíraly své členy. Účastnily se mnoha pompézních festivit. Činnost mariánských družin vrcholila v době mariánských svátků, v době konání slavnostních poutí a procesí, které byly doprovázeny velmi sugestivními prostředky pro posílení zbožnosti, například o velikonocích kajícími flagelantskými průvody, jejichž účastníci se veřejně bičovali a nosili kříže na ramenou, jako výraz odhodlání následovat Ježíše Krista.¹¹⁰

Barokní procesí byla veřejným vyjádřením víry a naděje v přimluvnou moc nebeského patrona. Zcela zásadní součástí všech poutí byla účast na mši svaté a vykonání zpovědi. Samotná účast byla zcela logicky vnímána i jako společenská sebereprezentace.¹¹¹ Jako příklad uvádím procesí k Panně Marii Kájovské a do Říмова k černé Panně Marii Loretánské. Kájovská procesí obnovili jezuité v roce 1596. V padesátých letech 17. století založili jezuité ještě novou poutní tradici na Křížové hoře nad Českým Krumlovem, která se však návštěvností s vyhlášenými poutními místy v Kájově a v Římově nedala srovnávat.

Římovský statek věnoval jezuitům Jan Oldřich z Eggenbergu roku 1626. Vznik poutního místa je spojován se zázračným zjevením Ježíše Krista lékárníkovi krumlovské jezuitské koleje Janu Gurremu. Postupně jezuitští otcové vystavěli velký poutní areál s kostelem sv. Ducha a dvaceti pěti zastaveními křížové cesty. Tato venkovská rezidence sloužila jezuitům i k rekreačním účelům, které vzhledem k tématu bakalářské práce nemohu opomenout.¹¹² Každý rok pravidelně zde trávili dny odpočinku učitelé krumlovského gymnázia o hlavních podzimních prázdninách.

¹⁰⁷ Srov. NOVOTNÝ, Miroslav. Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. století do počátku 20. století. In: *Jihočeský sborník historický*, s. 12.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 13.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 8.

¹¹⁰ Srov. Čornejová, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo*, s. 177.

¹¹¹ Srov. PROKOPOVÁ, Zdeňka. Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656-1725, In: *Jihočeský sborník historický 1997-98*, s. 51-63.

¹¹² Srov. DRS, Tomáš. *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století*, s. 48.

7.3 Dny sváteční v archivních pramenech

Jezuitská kolej se aktivně účastnila všech svátků církevního roku. Ze studia archivních pramenů je však někdy velmi náročné poskládat alespoň „střípky“ těchto informací. Dalším zajímavým archivním pramenem, který může rozšířit a prohloubit znalosti o životě jezuitské koleje v Českém Krumlově, je *padesátý čtvrtý ročník Zpráv spolku pro dějiny Němců v Čechách*, vydaný roku 1916, který je uložen v Oblastním archivu v Českém Krumlově. Část tohoto ročníku zpráv je rovněž věnována svátečním dnům. Zprávy jsou psány poněkud chaoticky, pro větší přehlednost jsem seřadila chronologicky vybrané zajímavé údaje podle datace.

- V roce 1594 je zmiňován svátek Božího těla, kdy uvedením dialogu při veřejném procesí byla žáky gymnázia takto prvně připomenuta tato svátost. Ve stejném roce byl také poprvé zřízen Boží hrob.
- V roce 1596, rovněž při svátku Božího těla, byl celý farní kostel naplněn oslavující řečí a příběhy v podání jezuitských žáků. Nejvyšší ročníky gymnázia měly 38 latinských a řeckých promluv, přibližně 125 latinských a 50 řeckých epigramů, 300 delších poemů, 3 poemky a další latinská a řecká díla. Byl uveden dialog Máří Magdaleny. Téhož roku vyvstaly velké spory mezi kacíři a katolíky, pohoršení vyvolala veřejná pokání, která počali provozovat příslušníci řádů a Mariánského sdružení, spory pokračovaly až do té míry, že provinciál na Svatý týden a ve večerních hodinách omezil dobu pobytu před Božím hrobem.¹¹³ Doba vyhnání řádu z města a násilné protireformace nebyla nakloněna oslavám Božího těla a tak byl potlačen rozvoj ozdobných „přemist'ování“¹¹⁴
- V roce 1598 se obvyklé veřejné procesí nekonalo. Studentům, kteří chtěli navštívit Boží hrob, luteráni nadávali a vyhrožovali násilím. Následujícího roku děkan zakázal kvůli „rušení“ jak Boží tělo, tak oslavy Božího hrobu. Spor byl ke spokojenosti jezuitů vyřešen a tak již roku 1601 mohl být kostel na Boží tělo vyzdoben a jak Weber uvádí, mohla být provozována určitá náboženská cvičení sodálů.

¹¹³ Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 145.

¹¹⁴ Tím jsou patrně míněny pouti, průvody Božího těla, přemist'ování oltáře na náměstí. Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 146.

- Rok 1613 znamenal za pomoci milodarů zřízení nového Božího hrobu jako starého obyčeje. Také minorité následovali příkladu a zřídili hrob a střídavé návštěvy Božích hrobů se staly opět běžnými.
- V roce 1624 na Zelený čtvrtek se konalo poprvé „Mytí nohou“, přední členové, kteří předchozí advent ustavili měšťanské sdružení, připravili dopředu třináct chudých.
- V roce 1640 na Velký pátek bylo poprvé scénicky provedeno Utrpení Páně při procesí v latinské a německé řeči.
- V roce 1655 jezuité zřídili hrob v domácí kolejní kapli, která byla vystavena o dva roky dříve.
- V roce 1662 procesí, která byla opomenuta v posledních letech, byla opět vzkříšena prostřednictvím studentů, kteří převzali latinská scénická představení.
- V roce 1663 se Velký pátek jako obyčejně uzavíral procesím flagelantů (sebemrškačů) latinské sodality. Slavnostní procesí procházelo náměstím a ulicemi města a končilo v přeplněném chrámu sv. Víta, kde bylo uvedeno hudební drama: *Jesus patient et refugium peccatorum* (Ježíš trpící a útočiště hříšníků). Později se hudební dramata raději oddělovala a pořádala se samostatně, většinou na Květnou neděli.¹¹⁵
- V roce 1664 latinské Sodalitas zřídilo na náměstí velkolepý oltář a šlo průvodem třicet kroků před Nejsvětější svátostí s 12 pochodněmi a mnoha svíčkami a právě tak se vracelo nazpět.
- V roce 1667 putovali dívky a chlapci, oblečení jako truchlící dospělí k hrobům a zpívali smuteční písně.
- V roce 1674 oslavovalo německé měšťanské sdružení.¹¹⁶
- V roce 1667 po třikrát na různé svátky byla uvedena velká představení s přenosnými scénami o Utrpení Krista, duchovenstvo se účastnilo v ornátech.
- V roce 1680 se konala v předvečer svátku Zvěstování Panny Marie a na Velký pátek velká představení tohoto sdružení, jež byla označena jako krvavá. Členové se bičovali nebo vlekli kříže, 12 přenosných scén a 18 velkých obrazů s vyobrazeními dějin utrpení a s nástroji mučení bylo neseno 30 chlapci

¹¹⁵ Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 146-147.

¹¹⁶ Žádné podrobnosti autor neuvádí. Srov. tamtéž, s. 147.

oblečenými do kostýmu geniů,¹¹⁷ prelát šel s infulou na hlavě, kníže a celý dvůr byli nadšenými diváky. Potom kníže doprovázen dvěma jezuiti navštívil Boží hroby a věnoval bohaté almužny.

- V roce 1684 byl zřízen Boží hrob v kostele sv. Jošta, takže nyní malý Krumlov měl hroby čtyři.¹¹⁸

V krumlovském centrálním archivu lze nalézt alespoň tištěnou pozvánku k dramatu, které bylo uvedeno sodály z Krumlova při cestě na Květnou neděli roku 1707 ke cti knížete Johanna Wenzela Zierowského ze Zierowy (Johann Wenzel Zierowski von Zierowa), preláta a rektora tehdejší latinské kongregace, a z roku 1708 ke cti knížete Johanna Christiana z Eggenbergu a latinské kongregace. Jsou zde k dispozici tištěné programy (sumáře v latině a němčině), takže lze získat určitou představu o uvedení těchto dramát. Uvedené seznamy by mohly být předmětem dalšího badatelského zkoumání.

7.4 Dny všední

Diarium, jak uvádí Tomáš Drs, podává poměrně podrobný obraz každodenního života na krumlovské koleji v letech 1660-1663. Autor diplomové práce se zmiňuje o aktivitách jezuitů souvisejících s přípravou a průběhem svátečních dní, informace jsou však spíše stručným výčtem dat a jednotlivostí a vytvořit z nich ucelený obraz o tom, jak probíhal všední či sváteční den českokrumlovské jezuitské koleje, lze jen s obtížemi.

Je zcela samozřejmé, že o všedním životě členů koleje, kterých například v letech 1589 až 1660 nebylo více než 30,¹¹⁹ lze získat pouze minimum informací, pokud nezasáhl bezprostředně do života celého společenství. Každodenní život Tovaryšstva Ježíšova byl zasvěcen i běžným světským starostem a povinnostem souvisejícím s hospodařením, se záležitostmi ekonomickými, personálními, se zajištěním provozu celé koleje, včetně zásobování potravinami, oblečením nebo dřevem na otop v zimních měsících. Některé z těchto činností měli na starosti laičtí bratři. Život všech obyvatel

¹¹⁷ Génieus – mytologie, ve starověké Itálii nadpřirozená síla sídlící od narození v každém muži a zanikající s jeho smrtí. Působí jako plodivá síla, projevující se v jeho potomstvu. V rodině uctíván především génieus otce, později uctíván génieus císařů; géniea měly rovněž instituce, společenské skupiny i místa (génieus loci, ochranný duch místa, přeneseně atmosféra určitého místa). V křesťanské době přeměněn ve strážného anděla.

¹¹⁸ Srov. WEBER, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, s. 146-148.

¹¹⁹ Z katalogu rakouské provincie Tovaryšstva Ježíšova. Srov. Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20, s. 11-55.

koleje byl pevně spjat s liturgickými svátky, ale jednotlivé činnosti, kterým se jezuité i žáci věnovali, byly závislé také na přírodním cyklickém ročním období. O studentech gymnázia se prameny zmiňují opravdu velmi málo. Pokud se zmínka o nich objeví, souvisí většinou s přednesem poezie, s produkcí divadelních a hudebních představení.¹²⁰ Ke slavnostním příležitostem, které jezuitská kolej pořádala, byl zván často i samotný vladař Jan Kristián I. z Eggenbergu a další významní hosté. O návštěvě Jana Kristiána je v *Diariu* zmínka několikrát, například z února-března roku 1665.

7.5 volnočasové aktivity

Volný čas současného člověka je propojen s jeho životním stylem, s hodnotami, které uznává, s hodnotami, které znamenají jeho ukotvení ve světě. Jistou paralelu s tímto propojením je možno najít i v životě krumlovské jezuitské koleje v sedmnáctém století, i když si uvědomuji, že se jedná o srovnávání dějů, které se odehrávají ve zcela odlišných světech, které od sebe odděluje několik „dlouhých“ staletí.

Jednou z aktivit, které jsou dnes označovány jako volnočasové, je například „zahradničení“. Jezuité se „ve své době“ starali o velkou plochu zahrady, kterou zušlechťovali, sázeli stromy, pečovali o záhony s květinami. Kromě výuky ovocnářství a zahradnictví, skýtala zahrada zákoutí pro odpočinek otců jezuitů. V zahradě se v létě stolovalo, byly přijímány návštěvy, probíhala důležitá jednání. Charitativním projektem krumlovských jezuitů byl letní (morový) dům na předměstí Plešivce,¹²¹ který sloužil k odpočinku, v období moru i k odpočinku nemocných.¹²² Jezuité pečovali nejen o svého ducha, ale i o svou tělesnou schránku. Zajímavou informací je například pravidelné trávení volných chvil otců v parní lázni.¹²³ Další náplní společenství bylo sebevzdělávání, studium, četba knih. Již v roce 1591 věnoval Vilém z Rožmberka svou bibliotéku jezuitské koleji.¹²⁴ Rovněž českokrumlovský prelát Jiří Bílek z Bílenberka, který svůj úřad zastával v letech 1642 až 1657, odkázal v závěti svou knihovnu jezuitům. Jistě by bylo možné v aktivitách obyvatel krumlovské koleje dohledat ještě

¹²⁰ Dochovaná partitura hudby ke školské hře z roku 1750 by se dala označit jako opera. Srov. HORYNA, Martin. Hudba v minulosti a některé charakteristické rysy pěstování hudby v Čechách v období 1500-1800. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 635.

¹²¹ Dnes dům Linecká, č. p. 55.

¹²² Srov. OLŠAN, Jiří. Zahrady v obrazu města a krajiny Českého Krumlova. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*, s. 247.

¹²³ Srov. tamtéž, s. 111.

¹²⁴ Srov. BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, s. 156.

další činnosti, které jsou dnes vnímány jako záliby a kterým se lidé věnují ve svém volném čase.

8 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala aktivitami řádu Tovaryšstva Ježíšova na jezuitské koleji v Českém Krumlově v období od sklonku 16. do poloviny 18. století, které jsou dnes označovány za volnočasové. Svůj zájem jsem soustředila na specifika jezuitské výchovy z pohledu současné pedagogiky volného času, na výchovnou péči o žáky a studenty mimo dobu vlastního vyučování. Hledání těchto aktivit a specifík jezuitské výchovné péče bylo primárním cílem mé práce. Studium vybrané literatury a archivních pramenů jsem získala potřebná fakta, která jsem sumarizovala a utřídila. Následovala analýza některých dat. Pro naplnění primárního i sekundárních cílů mého snažení jsem se výsledky bádání a zjištěná fakta pokusila interpretovat ve své práci. Dílčími cíli bylo získání odpovědí na otázky, zda byl režim v krumlovské jezuitské koleji pevně rozdělen na čas práce, výuky a čas mimo výuku, čas sváteční. Zajímala jsem se také o to, jaké výchovné metody a snahy využívali krumlovští jezuité pro organizování aktivit mimo pevně stanovenou dobu výuky.

Vzhledem k šíři zvoleného tématu jsem pouze ve zkrácené podobě zmínila v úvodu bakalářské práce rozdílnost v pojmání volného času dnes a volného času v období raného novověku. Zdůraznění rozdílnosti moderního pojetí vztahu pracovního času a času volna považuji za velmi podstatné. Například Josef Pieper, profesor filosofie, který působil ve dvacátém století na univerzitě v Münsteru, chápe volný čas jako stav duše, jako ztišení se.¹²⁵ Čas odpočinku po práci je chápán jako čas k nabytí nových sil pro další zapojení se do pracovního procesu. Kontemplativní život je však něčím „více“. Je o odevzdání se Bohu. Smysl lidské existence ve své nejhlubší podstatě je v hledání Boha, je k Bohu vztažen. Barokní člověk vnímal svou konečnost a hledal u Boha jistotu. Je možné hledat podobnost moderního pojmu volný čas v době působení Tovaryšstva Ježíšova na koleji v Českém Krumlově s mimopracovním časem, s časem mimo výuku nebo právě v zastavení se, v kontemplativním životě? Tuto otázku nechávám zcela záměrně otevřenou.

¹²⁵ PIEPER, Josef. *Leisure The Basis Of Culture*, s. 30-31.

Na časové rozdělení dne měl církevně náboženský systém jistě nesporný vliv.¹²⁶ Lidské bytí v jeho každodennosti bylo pevně propojeno s církevními svátky. S tímto systémem byly propojeny i zákonitosti přírody, například čas zaměstnání byl určován dobou denního světla.

Zasazení vybraného tématu mé práce do historického kontextu považuji rovněž za velmi podstatné, neboť „první“ Tovaryšstvo Ježíšovo působilo v období velkých změn, složitých válečných konfliktů, v době střetu různých protichůdných tendencí, o kterých se nelze nezmínit. Kapitola označená číslem 3 je věnována Tovaryšstvu Ježíšovu a osobnosti svatého Ignáce z Loyoly.

Situace v evropské společnosti samozřejmě měla vliv i na školství a výuku ve školách. Zřetelně se mezi vzdělanci projevovat návrat k humanistickým ideálům antického světa, hledaly se nové metody ve výuce. Jako příklad významného humanistického myslitele uvádím v následující kapitole Španěla Juana Luise Vivese a jeho výchovné metody.

Kapitola číslo 5 popisuje systém jezuitského školství se zaměřením na první stupeň tohoto systému, tedy na gymnázia. Můj zájem byl soustředěn především na odpočinek a volný čas, tedy na čas mimo výuku, na dny pracovního volna s jejich úzkou vazbou na dny sváteční. Zabývala jsem se volným časem a činnostmi jezuitů v tomto čase z dnešního pohledu, v moderním slova smyslu. Přestože jsem se pokusila v kapitole značené číslem 7 i o srovnání volnočasových aktivit dnes a volnočasových aktivit před téměř čtyřmi sty lety na jezuitské koleji v Českém Krumlově, spíše jsem chtěla čtenáře upozornit na velmi hypotetickou (nejistou) rovinu tohoto srovnávání. Kapitoly s čísly 6 a 7 jsou věnovány českokrumlovské jezuitské koleji a působení Tovaryšstva Ježíšova ve městě se zaměřením na volný čas, jak je vnímán v současnosti.

Po utřídění všech získaných informací z literatury a z archivních pramenů jsem postupovala od dílčích k primárnímu cíli. Nejprve jsem se pokusila zodpovědět výše uvedené otázky. První z otázek se vztahuje k režimu na jezuitské koleji. Systém jezuitského školství byl detailně propracován a výuka se řídila studijním řádem. Bylo stanoveno „školními osnovami“, co se v kterém ročníku mají studenti naučit a jak je třeba postupovat. Důraz byl kladen na výuku náboženství, výuka katechismu se konala i v neděli a ve svátek. Účast na mši svaté byla pro studenty povinností. *Ratio studiorum*

¹²⁶ PETRÁŇ, Josef a kol. *Dějiny hmotné kultury II.*, s. 54.

předepisuje povinnost zpovědi a přistupování k přijímání jednou měsíčně. Svátost smíření byla udělována rovněž vždy ve stanovenou dobu.

Denní výuka byla rozdělena na dvě poloviny, s delší pauzou pro odpočinek. Stanoven byl čas svátků, dnů volna, doby prázdnin. Čas práce, výuky a čas mimo výuku byl pevně oddělen, avšak čas odpočinku či volna od výuky nebyl časem „nicedělání“, i tento čas měl svá pevně stanovená pravidla a jezuitští učitelé byli i v průběhu tohoto času velmi často se svými žáky. Příkladem může být například *Ratio studiorum*, které předepisovalo pro *recreatio hebdomadaria* dvouhodinovou výuku, poté následovala mše svatá a až po ní měli žáci gymnázia volno. Samotná hlavní výuka u jezuitů byla propojena i s výukou mimoškolní, neboť studenti se účastnili aktivně oslav liturgického roku i dalších slavností. Neděle byla věnována bohoslužbě, kázání, činnosti mariánských kongregací.

Jaké výchovné metody a snahy využívali krumlovští jezuité pro organizování aktivit mimo pevně stanovenou dobu výuky? Smysl pro pořádek a smysluplnou organizaci činností se projevoval ve výuce i v době mimo výuku. Jezuité například dbali i na odpočinek svých žáků po vyučování, doporučovali jim, jakým aktivitám se mají věnovat, které tělesné aktivity jsou vhodné a které ne. Podporovali soutěživost, jejich nároky odpovídaly věku chlapců. Měli rovněž propracovaný systém odměn. Školní divadelní představení byla pro studenty poctou, neboť jejich vyučující byli mistry vhodné motivace. Jezuitské školství bylo velmi efektivní. K tomu přispívaly vyučovací metody. Zmíním například každodenní prostor pro možné dotazy, který studenti dostávali po přednáškách, individuální přístup ke každému žákovi, podpora ctížádostivosti studentů, soutěživosti, ale také kázně. Učitelé na jezuitských gymnáziích učili své studenty mravnému chování, věřili, že ctnostem se lze výchovou naučit, pokud se chlapcům budou předkládat vhodné vzory, zbožnost byla chápána jako ctnost nejvyšší. Rovněž byla ve třídách podporována týmová práce. Počet žáků byl mnohem vyšší než dnes a tak byli často rozdělováni do skupin, aby pracovali společně, starší chlapci měli na starosti chlapce mladší. Příkladů bych našla jistě ještě mnoho. Jezuitské školství bylo pro studenty i pro jejich rodiče velmi přitažlivé.

S pomocí dílčích cílů své práce se mi podařilo naplnit i její cíl hlavní a tím bylo hledání specifík jezuitské výchovy a volnočasových aktivit z pohledu současné pedagogiky volného času. Specifika jsem již zmínila, neboť se prolínají do času výuky i času mimo výuku. Do aktivit ve volném čase jsem zařadila například jezuitská školní

divadelní představení, činnosti související s oslavami svátků, čas odpočinku od výuky i podzimní prázdniny. Všední dny byly neoddelitelné od svátečních dnů, což se samozřejmě projevovalo i v přístupu ke studentům a k jejich výchově. Pokud neměly přípravy slavnostních svátečních událostí či divadelních představení zasahovat do výuky, jistě se odehrávaly v době mimoškolní. Vzhledem k množství slavností, nutně zabraly i jejich přípravy velmi mnoho času. Čas mimoškolní nebyl časem volna a volnočasových aktivit z moderního současného pohledu. Skutečné volno v dnešním slova smyslu měli studenti i vyučující pouze v prázdninových dnech. Délka prázdnin však zdaleka nedosahovala doby dvou měsíců, jak je tomu dnes. Studentský život mimo kolej v době skutečného prázdninového volna není v archivních materiálech, které jsem získala, bohužel zmiňován. I z tohoto důvodu uvádím pouze, jak vypadal odpočinkový den otců jezuitů a učitelů.

Studenti jezuitské koleje byli z různých společenských vrstev. Byli mezi nimi chudí studenti, ale i šlechtičtí synkové. Přestože jsou archivní prameny velmi roztroušené, jsou známa i jména některých z nich, jak uvádí například Martin Holý ve své knize *Zrození renesančního kavalíra*. V roce 1594 studoval patrně v českokrumlovské koleji Jan Zdeněk, nejstarší syn pozdějšího nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka (1554-1623). V roce 1608 další Adamův syn Jaroslav Volf. Rovněž zde studovali potomci několika rakouských panských rodů, zřejmě i Arnošt Vojtěch hrabě Harrach (1598-1667), budoucí arcibiskup pražský.¹²⁷ Dohledávat archivní prameny, které se vztahují k jednotlivým studentům je činnost velmi náročná, ale stále otevřená. Důležité zdroje informací bude patrně možné nalézt například v zámeckých knihovnách, ale i v archivech za hranicemi naší země.

Město Český Krumlov si zachovalo ve svých starobylých uličkách jedinečný *Genius Loci*. Jezuité jistě zanechali ve městě, ale i v celé jihočeské krajině, svůj nesmazatelný otisk. Poodhalila jsem roušku minulosti a vrátila se o několik staletí zpátky do období působení jezuitů na českokrumlovské koleji. Mé bádání je završeno dobou, kdy byli držiteli panství Eggenbergové, neboť stejně jako Vilém z Rožmberka, i Jan Kristián I. z Eggenbergu a další členové tohoto rodu velmi štedře řád Tovaryšstva Ježíšova podporovali a přispěli tak k rozvoji jezuitské koleje ve městě.

¹²⁷ HOLÝ, Martin. *Zrození renesančního kavalíra: Výchova a vzdělávání šlechty z Českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, s. 165-166.

Seznam použitých zdrojů

8.1 Literatura

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia.* Vydání první. Praha: Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 80-246-1082-5.

BŮŽEK, Václav, KUBÍKOVÁ, Anna a kol. *Zlatý věk Českokrumlovska 1550-1620.* Český Krumlov: Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Státní okresní archiv Český Krumlov, 2002. ISBN 80-238-9842-6.

BŮŽEK, Václav a kol. *Dvory velmožů s erbem růže: Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce.* Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1997, 320 s. ISBN 80-204-0651-4.

CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy.* 1. vydání. Praha: Panorama, 1984, 584 s. ISBN 505-21-857-11-088-84.

ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách.* Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1995, 245 s. ISBN 80-204-0471-6.

DRS, Tomáš. *Kolej Tovaryšstva Ježíšova v Českém Krumlově v 17. století,* diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2002.

GAŽI, Martin a kol. *Český Krumlov: Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví.* Vydání první. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2010, 1039 s. Collections, svazek 3. ISBN 978-80-85033-26-7.

HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění.* Vydání I. Praha: Mladá fronta, 1991, 517 s. ISBN 80-204-0205-5.

HEER, Friedrich. *Evropské duchovní dějiny.* Vydání první. Z německého originálu přeložil Martin Žemla. Praha: Vyšehrad, 2000, 768 s. ISBN 80-7021-333-7.

HOLÝ, Martin. *Zrození renesančního kavalíra: Výchova a vzdělávání šlechty z Českých zemí na prahu novověku (1500-1620).* Praha: Historický ústav AV ČR, 2010, 592 s. Monographia, svazek 28. ISBN 978-80-7286-166-8.

HORYNA, Martin. Hudba v minulosti a některé charakteristické rysy pěstování hudby v Čechách v období 1500-1800. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2010. Collectiones, svazek 3., s. 629-638.

Jihočeský sborník historický. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2002. svazek 71. ISBN 80-86260-18-6.

KOLÁČEK, Josef. Ratio studiorum. Genese, struktura a hlavní cíle. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. Praha: Karolinum, 2008. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis: Theologica et Philosophica, svazek 11., s.428-440.

LOMBARDOVÁ, Veronika. Počátky jezuitské koleje v Českém Krumlově. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2010. Collectiones, svazek 3., s. 691-712.

MILLER, René Fülöp. *Moc a tajemství jezuitů*. Vydání třetí. Praha 1: Rybka Publishers, 2006, 654 s. ISBN 80-86182-98-3.

NOVOTNÝ, Miroslav a kol. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006, 264 s. ISBN 80-7040-883-9.

NOVOTNÝ, Miroslav. Mariánské družiny na jihu Čech od konce 16. století do počátku 20. století. In: *Jihočeský sborník historický*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2002. svazek 71., s. 5-28.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. Vydání I. Praha: Karolinum, 2008, 595 s. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis: Theologica et Philosophica, svazek 11. ISBN 978-80-246-1505-9.

OLŠAN, Jiří. Zahrady v obrazu města a krajiny Českého Krumlova. In: *Od rezidenčního města k památce světového kulturního dědictví*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2010. Collectiones, svazek 3., s. 231-290.

PETRÁŇ, Josef a kol. *Dějiny hmotné kultury II*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-086-6.

PIEPER, Josef. *Leisure The Basis Of Culture*. South Bend: St. Augustine's Press, 1998, 176 s. ISBN 1-890318-35-3.

POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2011, 163 s. ISBN 978-80-87378-81-6.

PROKOPOVÁ, Zdeňka. Každodenní život mariánského poutního místa Kájov v letech 1656-1725, In: *Jihočeský sborník historický 1997-98*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, ročník 1997-1998, s. 51-63.

PŘADKA, Milan. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Pedagogická fakulta, 2002, 93 s. ISBN 80-210-2033-4.

RAVIER, André. *Ignác z Loyoly zakládá Tovaryšstvo Ježíšovo*. Vydání první. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2002, 543 s. ISBN 80-86045-97-8.

RICHTEROVÁ, Alena a kol. *Jezuité a Klementinum*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2006, 204 s. ISBN 80-7050-485-4.

SKŘIVAN, Aleš. Války o rakouské dědictví 1740-1748. *Historický obzor*. 2001, roč. 12, č. 1-2, s. 2.

WEIS, Martin. Jezuitská kolej v Českém Krumlově. In: *Všechno je milost: Sborník k počtě 80. narozenin Ludvíka Armbrustera*. Praha: Karolinum, 2008. Opera Facultatis theologiae catholicae Universitatis Carolinae Pragensis: Theologica et Philosophica, svazek 11., s. 589-595.

8.2 Archivní prameny

Weber, Ottokar. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. LIV. Jahrgang, Prag 1916, Selbsverlag des Vereines.

Český Krumlov: Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Státní okresní archiv Český Krumlov, Sbirka rukopisů, č. 589 Nikolaus Urban von Urbanstadt, *Geschichte und Beschreibung der befreiten Berg-und Schutzstadt Böhmisch Krummau I*, 1841, s. 269.

Archiv Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, *Dějiny jezuitské koleje v Českém Krumlově*, sign. HA 55A, kart. 20.

Opis darovací listiny se nachází ve Státním oblastním archivu, pracoviště Český Krumlov, AM CK.

Státní oblastní archiv Třeboň, pracoviště Český Krumlov:

Svazek I. 3. S. alfa (d) 2. učební osnova ORDO ET DISTRIBUTIO (rukopis, latinský text).

Svazek I. 3. S. alfa (d) 3. Duchovní jezuitské hry a dvorské hry.(rukopisy, tisky, latinský text, německý text)

Dva svazky (svázáno). 3. S. alfa (d) 4. Dramata a díla profesorů (rukopisy, tisky, latinský text, německý text)

8.3 Internetové zdroje

ČESKÝ KRUMLOV. Horní č. p. 154 [online] 2012. [cit. 29. února 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_objekt_hor154.xml>.

ČORNEJOVÁ, Ivana. Jezuitská pedagogika v dobovém kontextu vzdělávání. In: *KatakomyKlatovy* [online]. Klatovy: Katakomy Klatovy, 2009 [cit. 2012-01-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.katakomy.cz>>.

Historie jezuitského řádu: Jezuité v českých zemích. In: *Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova: Ad maiorem dei gloriam* [online]. Praha: Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, 2008 [cit. 2012-01-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.jesuit.cz>>.

KAPLÁNEK, Michal. *Nauka o volném čase: Studijní texty pro pedagogy volného času* [online]. České Budějovice, 2011, aktualizované skriptum [cit. 2012-02-19]. 47 s. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/vyuka/kaplanek>>. Skriptum. Teologická fakulta JU v Českých Budějovicích.

9 Seznam Příloh

- Příloha I. Kněz řádu jezuitů, laický člen řádu jezuitů
- Příloha II. Rozvrh jednotlivých tříd jezuitského gymnázia
- Příloha III. Zprávy spolku pro dějiny Němců v Čechách, titulní list
- Příloha IV. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum,¹²⁸
latinský rukopis
- Příloha V. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum,
tisk, titulní strana
- Příloha VI. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum,
tisk, pokračování, druhá strana¹²⁹

¹²⁸ Jako argumentum býval označován citát, na jehož základě vznikl obsah hry. Srov.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina. *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, s.98.

¹²⁹ Překlad titulního listu: „Selský rozum zahanbuje učenou slávychtivost (vychloubačnost). Aneb Patroklus, napřed pastýřem ovcí, potom ve svobodných uměních vítězem nad svým slávychtivým žákem, svým bratrem Antoniem.

Patroclus, desetiletý chlapec, byl otcem určen k tomu, aby pásal ovce, ale jeho bratr Antonius, aby se zabýval svobodnými uměními. Když se jednou tento [Antonius] vrátil domů ze školy a druhý z pole, řekl Antonius svému bratrovi: „Ustup mi (nebo klid' se), tvým zaměstnáním je věnovat se dobytku, mým však vědám.“ Patroclus tuto pohanu (a teď trochu nejasné) považoval, že neodpovídá Boží vůli. Proto opustil ovce, též oddal svou mysl vědám a díky Božimu přispění a svému dobrému rozumu udělal takový pokrok, že svého bratra daleko předčil.“

Pro tuto bakalářskou práci přeložil prof. PhDr. Václav Bok, CSc., emeritní profesor.

Příloha I. Kněz řádu jezuitů v klerice s cingulem, na hlavě kvadrátek
Laický člen řádu jezuitů v černém plášti, klobouku, černé klerice
s cingulem. (archiv Národního památkového ústavu České Budějovice)

ORDO ET DISTRIBUTIO

Docendorum et Agendorum
per singulas Classes Scholarum Humaniorum.

	Primo Semestri		Altero Semestri	
	<i>Mane</i>	<i>Post meridiem</i>	<i>Mane</i>	<i>Post meridiem</i>
In Principiis	<ol style="list-style-type: none"> 1. Penforum de memoria et de scripto exactio et correctio. (*) 2. Libri scholastici explicatio. (**) 3. Subiunctum continuo examen. (***) 4. Instructio de Analyfi. 5. Analyfis Sententiarum, et Comenii. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Comenii explicatio. 2. Historia Sacra Veteris et Novi Testamenti. 3. Arithmeticae repetitio. 4. Catechismus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Libri scholastici continuata explicatio. 2. Comenii continuata explicatio. 3. Analyfis Pfaedri et Dialogorum. 4. Exercitationes syntheticae seu Compositiones. 5. Geographia Germaniae et Curiae Austriacae. 6. Graeca lectio et scriptio. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Exercitationes analyticae et syntheticae alternatim. 2. Historia Sacra Veteris et Novi Testamenti. 3. Arithmeticae repetitio continuata. 4. Catechismus.
Grammatica	<ol style="list-style-type: none"> 1. Derivationis et Compositionis explicatio. 2. Libri scholastici explicatio. 3. Examina, Analyfes, et Syntheses. 4. De usu Adagiorum instructio. 5. Geographia recens. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Historia. 2. Notiones rerum physicarum. 3. Arithmeticae germanicae pars I. 4. Graecum. 5. Catechismus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interpretatio Excerptorum ex Champé Tom. I. praesertim semper Biographis. 2. Instructio de Dialogis conficiendis. 3. Elaboratio Dialogorum germanicorum et latinorum. 4. Geographiae veteris pars. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interpretatio Excerptorum continuata. 2. Ex Historia naturali: De regno minerali. 3. Historia. 4. Arithmeticae germanicae pars I. 5. Graecum. 6. Catechismus.
Syntaxi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Libri scholastici explicatio. 2. Antiquitatum Romanarum compendium. 3. De ratione legendi auctores classici. 4. Geographiae veteris pars. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interpretatio Auctorum ex Champé Tom. II. 2. Historia. 3. Ex Historia naturali: De plantis. 4. Arithmeticae germanicae pars II. 5. Graecum. 6. Catechismus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. De ratione conficiendorum epistolarum. 2. Elaboratio epistolarum germanicarum et latinarum. 3. Geographia recens. 4. Prologia. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interpretatio Auctorum ex Champé Tom. II. et libro scholastico. 2. Historia. 3. De plantis continuatio. 4. Arithmeticae germanicae pars II. 5. Graecum. 6. Catechismus.
Rhetorica	<ol style="list-style-type: none"> 1. Libri scholastici explicatio. 2. Exercitationes Latinae quotidianae. 3. Geographia recens. 4. De Pronunciatione oratoria. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Exercitationes Lectionis et Pronunciationis alternatae. 2. Interpretatio Auctorum ex Champé Tom. III. et libro scholastico. 3. Historia. 4. Ex Historia naturali: De animalibus. 5. Arithmetica Latina. 6. Catechismus. (****). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Praelectio Auctorum ex Champé Tom. IV. 2. Elaborationes oratoriae. 3. Geographia. 4. Orationis Latinae, et tandem Germanicae elaboratio publica in schola. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Praelectio Auctorum ex Champé Tom. IV. 2. Historia. 3. Arithmetica Latina. 4. Elaborationes oratoriae.
Poësi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mythologia. 2. Libri scholastici explicatio. 3. Elaborationes oratoriae lingua vernacula et Latina alternatim. 4. Geometriae practicae rudimenta. 5. Geographia. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Repetitio Prologiae. 2. Animadversiones de Poësi Germanicae. 3. Praelectio Auctorum ex Tom. VI. Champé et libro scholastico. 4. Historia Patriae. 5. Catechismus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Libri scholastici explicatio. 2. Praelectio Auctorum ex Champé Tom. V. 3. Elaborationes alternatae Latinae et Germanicae. 4. Algebrae rudimenta. 5. Geographia cum annexis nonnullis problematibus. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Praelectio Auctorum ex Champé Tom. V. vel VI. et libro scholastico. 2. Historia Augustae Donus Habspurgicae. 3. Elaborationes Germanicae tantum. 4. Prima principia Heraldicae et Chronologiae. 5. De Encyclopaedia.

(*) Penforum per memoria plurimum gerit fere Primivosa. — In emendationibus diligens item Germanicae et Latinae Orthographiae: tum utriusque Calligraphiae habenda ratio. Emendatio quotidiana est per omnes Classes.

(**) Perpetuo adiunguntur animadversiones et reflexiones ad Grammaticam Germanicam.

(***) Examen universae explicationibus et emendationibus omnibus adiungendum: eaque observata per omnes Classes applicanda, neque usquam omittenda est.

(****) Oratorum per Classes Rhetoricae et Poëticae dictata discipulis tantum traditur.

Příloha II. Rozvrh jednotlivých tříd jezuitského gymnázia (datace neuvadena)

Mitteilungen

des

Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen.

LIV. Jahrgang.

Herausgegeben

von

Dr. Ottokar Weber.

„Eingedenk der Väter, unerschütterlich treu unserem Volke!“

SCHWARZENBERGSCHE
ZENTRALBIBLIOTHEK, KRUMAU.

Prag 1916.

Im Selbstverlage des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen.

J. G. Calve, k. u. k. Hof-

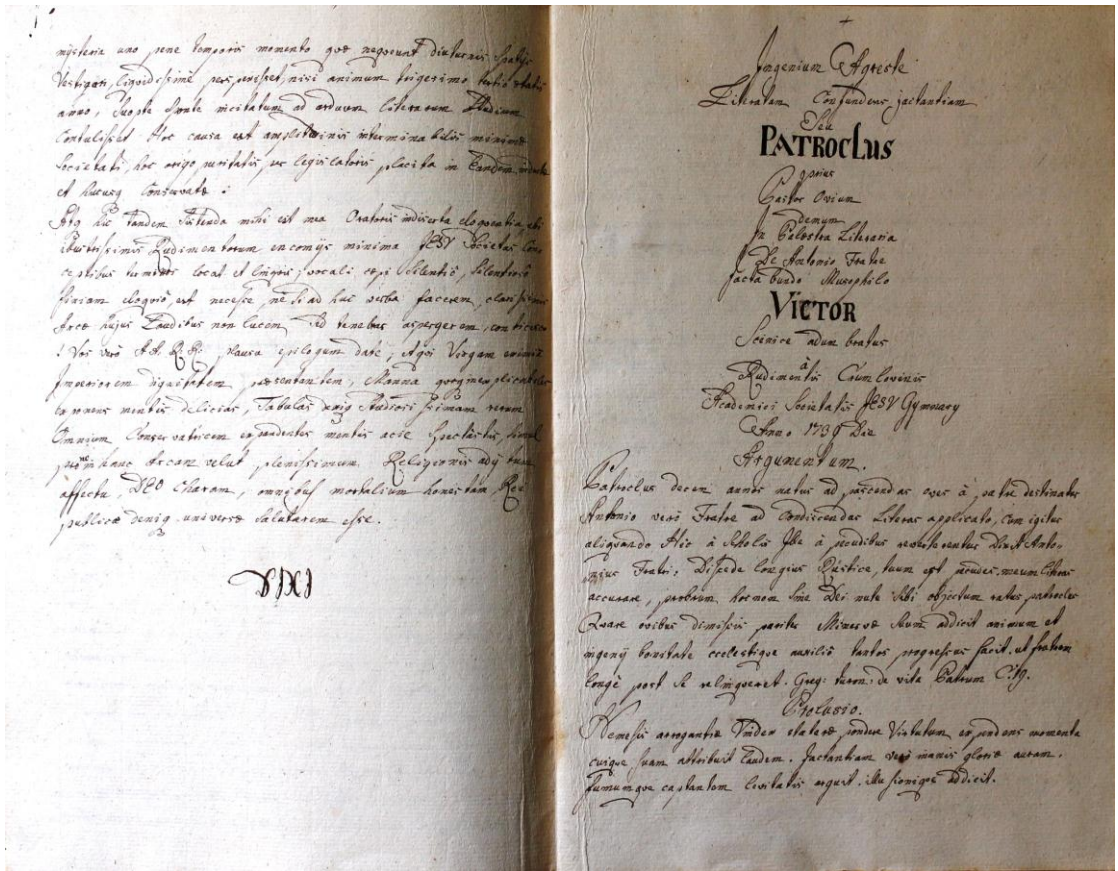
Robert

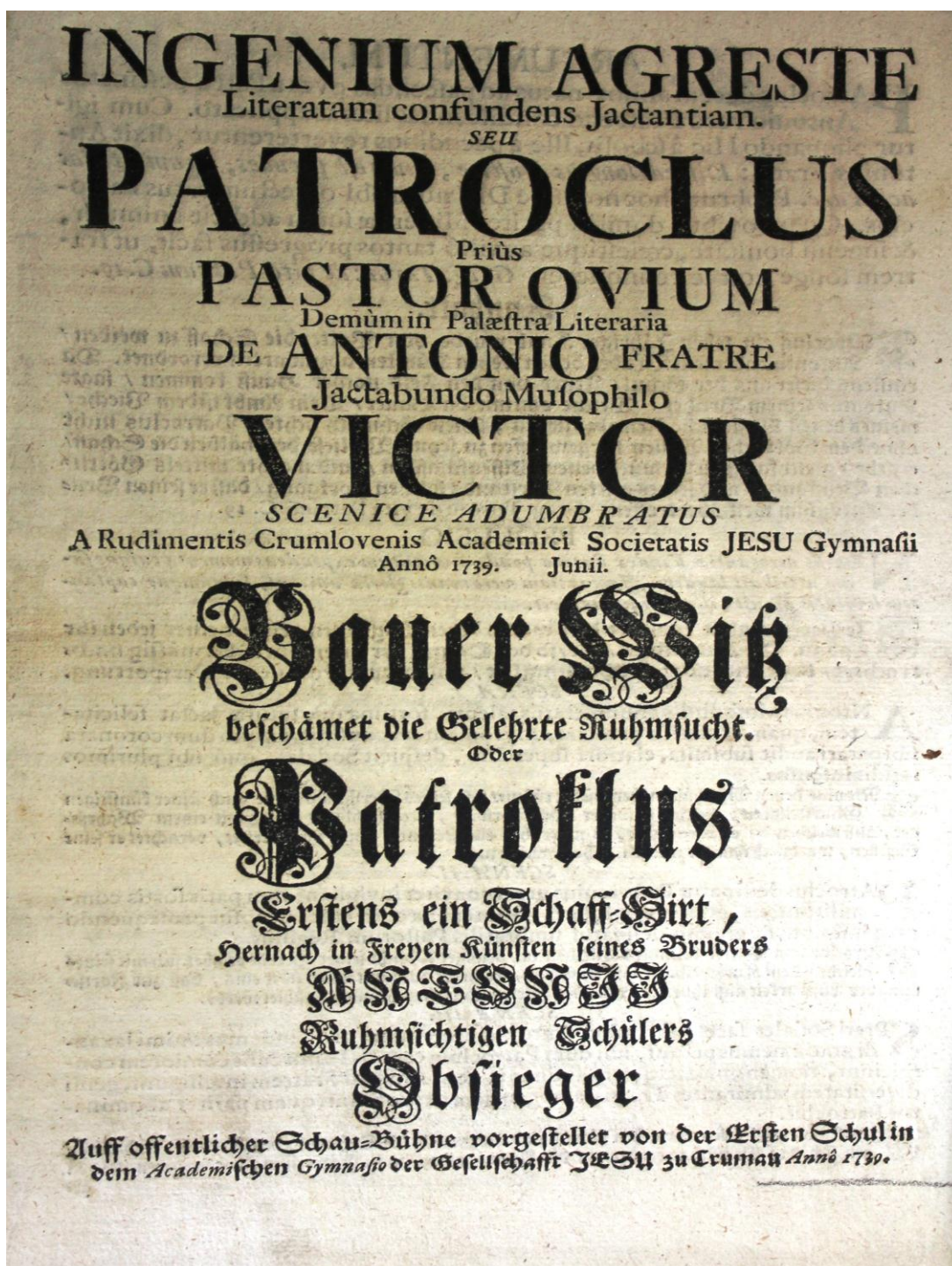
und Universitäts-Buchhändler

Kerker.

Kommissionsverlag.

Příloha IV. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum, latinský rukopis

Příloha V. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum, tisk, titulní strana

ARGUMENTUM.

Patroclus decem annos natus ad pascendas oves à Patre destinatur Antonio verò Fratre ad condiscendas literas applicato. Cum igitur aliquando Hic à scholis, Ille à pecudibus reverterentur, dixit Antonius Fratri: *Discede longius Rustice, tuum est pecudes, meum literas accurare.* Probrum hoc non sine DEI nutu sibi objectum ratus Patroclus, Quare ovibus dimissis pariter Minervæ suum addicit animum, & ingenii bonitate, celestique auxiliò tantos progressus facit, ut fratrem longè post se relinqueret. *Greg: Turon: de vita Patrum C. 19.*

Inhalt.

Patroclus ein zehen jähriger Knab wurde von Vatter die Schaff zu weiden / Antonius aber sein Bruder denen freyen Künsten abzuwarten verordnet. Da einstens dieser aus der Schul / Jener von den Feld nacher Hauß kommen / sagte Antonius seinem Bruder: *Weiche von mir du Bauer / Dein Ambt ist dem Vieche / meines denen Wissenschaften obzuliegen; Diese Schmach achtete Patroclus nicht ohne dem Göttlichen Willen fürgeworffen zu seyn. Verliese derohalben die Schaff / ergebete gleichfals sein Gemüth denen Wissenschaften / und machte mittels Göttlichen Beystands / und seines gutten Verstands solchen Fortgang / daß er seinen Bruder Antonium weit übertroffen.* *Greg: Turon: de vita Patrum C. 19.*

PROLUSIO.

Nemesis arrogantia Vindex statera pondere virtutum expendens momenta cuique suam attribuit laudem. Factantiam verò inanis gloriæ auram, fumumque captantem levitatis arguit, illusionique addicit.

Die Gerechtigkeit erweget den werth deren Tugenden / eignet einer jeden ihre Lob zu. Die Ruhmsucht aber / so den Dampf der eitlen Ehre übermäßig nachtrachtet / bezichtigt der Leichtsinigkeit / und verurtheilet sie zur Verspottung.

SCENA I.

Antonius Musophilis annumeratus talenti, fortunæque futuræ jactat felicitatem, quàm ut clarius præsciat, chyromantam consulit, ex quo dum coronata sibi parari audit subsellia, elatiori superciliò, despicit Sodales, quò sibi plurimos reddit infensos.

Antonius denen Mitschülern beygesellet rühmet sich seines Verstands / wie auch seiner künfftigen Glückseligkeit; welche damit er klärer vordisse, berathschlaget er sich mit einem Wahrsager, auß welchen da er vernehmet, es wäre ihm ein geordneter Sitz vorbereitet, verachtet er seine Gefellen, wordurch ihm die meisten abhold werden.

SCENA II.

Patroclus destinatus Pastorculus gregi gnaviter invigilans cum paris fortis comilitonibus agrestia agit hilaria, & inter alia convenit, ut lusui prosequendo proximè unus degremio deligatur umbratilis Pastorum Regulus.

Patroclus von Vatter bestimtes Hirtlein bey fleißiger Obsicht seiner Heerde erget sich mit seines gleichen dem Kurzweiligen Hirten-Spiel, kommet auch mit ihnen über eins, daß zur Fortsetzung der Lustbarkeit auß ihnen einer als der Hirten Schatten-König erwählet werde.

SCENA III.

Spreti Sodales faceto sarcasmo Antonii insolentiam proscindentes animi laxandi gratiâ nemus petunt, ubi dum Patroclum cæteris Pastorculis comiorem conspiciunt, nomen, natalésque examinant, & ut Antonii Fratrem intelligunt, genii diversitatem admirantes Fratri arrogantiam exprobrant, quam pariter abominatur Patroclus.

Die verachtete Gefellen verlachen höhnisch und kurzweilig die Schimpfreden Antonii, und vertheigen sich das Gemüth zu ergözen in die Auen, allwo da sie Patroclum, vor anderen Hirschen

Příloha VI. Jezuitské divadlo Český Krumlov, školní divadelní hra, argumentum, tisk, pokračování, druhá strana

10 Abstrakt

ŠTĚDRÁ, Miroslava. *Život všední a život sváteční v krumlovské jezuitské koleji: Výchovné snahy, metody a cíle jezuitské koleje od sklonku šestnáctého do poloviny 18. století*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Teologická fakulta, Katedra církevních dějin.

Vedoucí práce prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis, Th. D.

Klíčová slova: reformace, protireformace, jezuitský řád, baroko, vzdělání, výchova, škola, jezuitská kolej, divadlo, hudba, svátek, odpočinek, dny všední, dny sváteční

Bakalářská práce se zabývá výchovnou péčí Tovaryšstva Ježíšova o děti a mládež od sklonku šestnáctého do poloviny osmnáctého století, je zaměřena na specifika této výchovy z pohledu současné pedagogiky volného času, tedy péče o žáky a studenty mimo dobu vlastního vyučování. Soustředí se na aktivity, které by současný čtenář označil jako volnočasové. V této souvislosti jsou v úvodu práce zdůrazněny odlišné parametry v pojmání volného času dnes a na počátku novověku. Na základě studia literatury a vybraných archivních pramenů práce popisuje výchovné metody a snahy, které využívali jezuité pro organizování aktivit mimo pevně stanovenou dobu výuky, popisuje život všední, ale především život sváteční krumlovské jezuitské koleje a její působení ve městě.

11 Abstract

LIFE OF THE ORDINARY AND THE FESTIVE DAYS IN THE JESUIT COLLEGE IN ČESKÝ KRUMLOV

Educational efforts, methods and aims of the Jesuit College from the late 16th to the mid-18th century.

Key words: The Reformation, the Counter-Reformation, the Jesuit order, baroque, education, upbringing, school, Jesuit college, theater, music, holiday, relaxation, weekdays, festive days

My bachelor thesis looks into educational care of „Tovaryšstvo Ježíšovo“ (Journemanship of Jesus) for children and the young from the late 16th to the mid-18th century and is focused on the specifics of this education from the perspective of contemporary pedagogy of free time, so care for pupils and students out of the time of their studying time.

It focuses on activities that would be identified as leisure activities by a present reader. In this context, in the introduction the work highlights different parameters of the concept of free time today and the early modern period.

Based on the literature and selected archival sources my thesis describes the methods and educational efforts that Jesuits made use of to organize activities outside the fixed period of teaching and studying, describes everyday life, but especially festive life of Jesuit College and its operation in the city.